TOLSTOJ O MUHAMMEDU

sallallahu alejhi ve sellem

Dugo skrivana knjiga

Libris

Tolstoj

POSLANICA SLAVNOG RUSKOG PISCA O PEJGAMBERU

M U H A M M E D, a.s.

K n j i g a   k o j a   j e   b i l a   s k r i v a n a

KaraKutu

PRIJEVOD SA RUSKOG NA AZERI-TURSKI
Prof. dr. Telman Hurşidoğlu Aliyev
Vakif Tehmezoğlu Halilov

PRIJEVOD SA AZERI-TURSKOG NA TURSKI
Arif Arslan

«Muhammed se nikad nije slagao sa kršćanskim shvatanjima. Za njega čovjek nije mogao biti Bog, niti se sam poistovjećivao s Allahom. Za muslimane nema drugog Boga osim Allaha, a Muhammed je Njegov Poslanik. U tome nema ništa zagonetno i tajnovito.»

Lav Nikolajevič Tolstoj

Riječ izdavača...

Treba da se zna

Za Tolstojevu poslanicu vezanu za hadise pejgambera Muhammeda, a.s., već se odavno znalo među izdavačima, ali je riječ o tajanstvenom djelu koje nije moglo biti predstavljeno čitaocima. Jer, interes svjetski slavnog pisca kakav je bio Tolstoj za govor Muhammeda, a.s., njegovo sakupljanje i objavljivanje u želji da to podijeli sa ruskim narodom, bilo je neizmjerno važno za vjersku i kulturnu javnost.

Tolstoj je od probranih hadisa iz knjige *Hadisi Muhammeda, a.s.*, indijskog učenjaka Abdullaha Es-Suhreverdija, napravio manju zbirku čije je izdavanje i štampanje zajedno sa originalom zahtijevalo od nas ozbiljne napore i istraživanja. Uprkos tome što smo znali koliko je važno i to što je Tolstoj samo probrao Pejgamberove, a.s., hadise i objavio pod svojim imenom, pomislili smo da će biti bolje da napravimo projekat u koji će ući postojeći sadržaj zajedno sa elementima koji potkrepljuju ovo djelo. Tako smo odlučili da u djelu koje je pred vama donesemo još neka poglavlja sa Tolstojevom korespondencijom koja se odnosi na islam, kao i doživljajima. Urađena su ozbiljna istraživanja da bi se došlo do navedenih pisama, dokumenti su pronađeni i vama ih nudimo u vidu vjernih snimaka u zadnjem dijelu nove edicije.

Tolstojev odabir i štampanje hadisa Muhammeda, a.s., samo po sebi je bilo događaj u carskoj Rusiji, toga smo bili sasvim svjesni. Vizija ideje i osjećaja sa kojima je jedan Tolstoj odabrao ove hadise i napor razumijevanja mogli bi biti ozbiljna pomoć u širenju ljudskih horizonata. Ali, najvažnije od svega je to što je jedan vanredan čovjek kakav je Tolstoj, pripremio ovu zbirku, koliko god mala bila, što je želio da podijeli to s ljudima i što je štampao ovu knjigu, kao izraz mogućnosti da bude musliman, izraz divljenja koje je osjećao prema islamu.

Naš cilj posve sigurno nije poduhvat u svrhu obmane svijesti nepostojećim slučajevima, idejama ili tekstovima. Naprotiv, želimo donijeti dokumente, informacije i izvore, skidajući zavjesu tajanstvenosti sa stvari koje postoje i za koje smo uvjereni da su istinite. Tolstojeve riječi: *«Kad bi čovjek imao pravo da bira, svaki razuman pravoslavac i svaki čovjek, bez sumnje i nedoumice prema islamu, prihvatio bi samo Allaha i Njegovog poslanika»* vrijedni su koliko cijela knjiga podataka. Ljudi treba da znaju o promjeni u kulturi vjerovanja ovog slavnog pisca, kao i patnjama koje su pratile tu promjenu.

Rasih Yılmaz

P r e d g o v o r

Tolstojeva vjera

Poslanica pod nazivom «Muhammed», svjetski slavnog ruskog pisca Tolstoja, ima niz specifičnosti. Najprije to što je ovo djelo napisano u hrišćanskoj Rusiji, u periodu presije, i objavljeno 1909. godine. Zbirku je sačinio jedan od najznačajnijih pisaca u Rusiji i svijetu, Lav Nikolajevič Tolstoj. Ovog, inače bogatog čovjeka, upoznajemo kroz napore da dođe do čvrstih i ispravnih vjerskih uvjerenja. Kao drugačiji od sličnih, on nije bio od onih koji šovinistički prave podjelu u vjeri. Sklonost ispravnom i nepridavanje značaja ovosvjetskim vrijednostima njega su približili vjerskim istinama.

Mišljenja smo da ovo djelo, koje je L. Tolstoj sačinio iz osjećaja divljenja prema Muhammedu i islamskoj vjeri, nikoga neće iznenaditi, posebno turske čitaoce, kao vodeće u visokoj kulturi i vjerskom znanju u savremenom svijetu.

Lav Tolstoj je sačinio ovo djelo u periodu Carstva i objavio zajedno sa drugim djelima 1909. godine. Ovim djelom Tolstoj ruske čitaoce upoznaje sa Muhammedovim hadisima. Smiono možemo reći da je na ovaj način uticao na njihovu vjersku misao i odgoj. To što je Tolstoj, koji se smatrao vjernikom u Rusiji u to vrijeme, predstavljao ličnost Muhammeda i njegove ideje koje su se oslanjale na božansku moć, povećali su uticaj knjige.

Dok su se u periodu Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika Tolstojeva djela stalno i iznova štampala, iz nekog razloga, zbirka *Muhammedovi hadisi kojih nema u Kur'anu* nije objavljena. U prvim godinama SSSR-a ljudima je silom naturana «ateistička» lična karta. Zbog neprihvatanja ove iskaznice, 1938. godine u Rusiji je pogubljeno jako puno ljudi. U ovakvom periodu prirodno se nije moglo očekivati da Tolstoj bude izuzetak.

Ako treba da damo jedan primjer cenzure: 1978. godine (70 godina nakon objavljivanja djela) u *Azerbejdžanu*, najvećem časopisu u Republici Azerbejdžan, htjeli su da u uvodnom dijelu ove poslanice dodaju pismo koje je J. Vekilova, supruga jednog generala turskog porijekla, napisala Tolstoju, da ga prevedu na azeri-turski i objave. Društvo za cenzuru iz Bakua nije dozvolilo objavljivanje. Razlog je bio što je tako veliki ruski pisac kakav je bio Tolstoj, iznosio značajne i uzvišene misli o islamskoj vjeri i Muhammedu. Redaktor je zbog ovoga čekao sa objavljivanjem i nakon nekog vremena se obratio za dozvolu Moskvi. Čim je otud stiglo dopuštenje da se može objaviti, poslanica i pisma su se našli pred čitaocima. Tako su 1978. godine prvi put pisma u ovoj knjizi objavljena u azerbejdžanskoj štampi, na azeri-turskom i ruskom.

Tolstojeva poslanica i pisma su privukla prilično pažnje. Međutim, i takav majstor pera poput Tolstoja, čovjek koji je gajio veliko poštovanje prema islamu, zapao je metodološku grešku odabirući naslov svom djelu. Mislimo da je islam bila vjera o kojoj se nije moglo učiti u Rusiji, iako nije bilo otvorene zabrane u Ruskom carstvu. Upravo zbog toga je Tolstoj i napravio metodski ovu grešku u odabiru naslova.

Sa ponovnim pridavanjem važnosti vjerskim vrijednostima nakon sloma sedamdesetogodišnjeg trajanja Sovjetskog Saveza, Tolstojeva poslanica je štampana na domaćem, ruskom jeziku, 1990. godine. Nažalost, Tolstojevu grešku ponovio je i izdavač Kayibov, koji je objavio azerbejdžansko izdanje poslanice. Što se tiče nas, na osnovu islamske terminologije pri prijevodu smo morali da ispravimo grešku, smatrajući je tehničkom. Kad je Tolstoj objavljivao svoju knjigu, ona je nosila naslov *Muhammedovi hadisi kojih nema u Kur'anu.* Smatrali smo da ovaj naslov nije tačan, pošto je Kur'an Allahov govor. Hadis, pak, je govor Muhammeda, a.s. Tačno je da je Muhammed, a.s., odabrani rob, ali je on ipak rob. S obzirom na ovo, smatrali smo da je ispravnije Tolstojevu poslanicu objaviti pod naslovom *Muhammed.*

Želimo se dotaći još jedne stvari: u Rusiji je bila jedna žena koja je prihvatila islam. Valerija Porohova. Bila je udata za jednog Arapina i sa svojim suprugom živjela u Saudijskoj Arabiji 11 godina. Za to vrijeme jako je puno saznala o islamu i sama postala muslimanka. Porohova je prevela Kur'an-i Kerim na ruski jezik i teolozima se ovaj prijevod svidio. Gospođa Porohova je u medijima jako ozbiljno i hrabro govorila o Tolstoju i islamu.

Između ostalog, u sovjetskim medijima je izjavila da je Tolstoj pred kraj svog života prihvatio islam i i da je ostavio oporuku da bude ukopan kao musliman. Sovjetska vlada je dugo nastojala da sakrije ovu činjenicu. Gđa Porohova je, smiono objelodanjujući ovu informaciju, uspjela i da ju objavi. Prema njenoj izjavi, Tolstoj je ukopan po islamskim pravilima. Činjenica da na njegovom grobu ne stoji krst kao simbol hrišćanstva uzima se kao jasan dokaz za to.

Ruskom narodu, posebno ruskim prosvjetiteljima i naučnicima, Tolstoj je bio drag zbog ogromne snage koju je posjedovao. Njegovo prihvatanje islama bi u ruskom društvu moglo da izazove snažan priliv prema islamu. Zbog toga se mogućnost Tolstojevog prelaska na islam nastojala držati tajnom. Ruska država nije mogla dozvoliti da je jedan pisac poput Tolstoja ikako mogao gajiti poštovanje prema islamu ili da se u društvu pročuje kako je postao musliman. To je razlog što je poslanica sa hadisima Muhammeda, a.s., dugo vremena skrivana od ljudi.

Izražavamo posebno zahvalnost dr. Arifu Arslanu koji je pažljivo ispitao hadise navedene u ovoj knjizi i druge islamske teme, preveo tekst na turski i pomogao u štampanju u Turskoj.

Prof. dr. Telman Hurşidoğlu Aliyev
Vakif Tehmezoğlu Halilov
Baku - Azerbejdžan

U v o d

Tolstoj: pisac koji se divio Muhammedu, a.s.

Bilo nam je neizmjerno drago zbog saznanja da postoji mogućnost da je Tolstoj preminuo kao musliman. Zbog toga sam svakako osjećao ponos i zbog svog doprinosa u prijevodu na turski jezik djela vezanog za lik Muhammeda, a.s., a koje je sačinio takav jedan genij.

U francuskom časopisu «Match» jednom sam pročitao reportažu o tom kako je kapetan Cousteau postao musliman i nisam mogao da povjerujem. Isto tako sam 1983. godine, u istom časopisu, pročitao o Clementu Torezu. Torez je bio jedan od vodećih ljudi Komunističke partije u Francuskoj. «Ljudi se više neće okretati komunizmu, nego Kabi, pravoj Kibli, sa komunizmom je gotovo...» govorio je on i zajedno sa suprugom Palestinkom pozirao i davao izjave za novine i časopise. Nisu samo ova imena među onima koji su bili prilično slavni kad su postali muslimani. Odemo li dalje u prošlost, o tome je bilo riječi i oko princa Bismarka, Goethea, kao i još jednog Rusa, A. Puškina i dr. Jedan od ovih ostalih bio je i Polosin, Ministar vjerskih poslova Rusije, koji je postao musliman u 2000-im, a da o tome nije znao niko do pisca Aleva Alatlija.

Zanimljive su Polosinove riječi kad je svoje prihvatanje islama objavio pred svim ruskim medijima:

«Javno svjedočim da više nisam ni sveštenik ni pripadnik pravoslavne crkve. Sad sam musliman... Javno svjedočim da sam se okrenuo jedinoj pravoj vjeri, kao sljedbenik istinske vjere, uzvišenog nasljeđa svih pejgambera koji su poslani s knjigom, počev od Ibrahima, a.s.... Odlučio sam da svoj društveni život oblikujem prema ispravnom vjerovanju. Postao sam musliman.»

Da je Ministar vjerskih poslova Republike Turske objavio da je postao hrišćanin, zar to ne bi izazvalo ogromne rasprave? Pa kako je u Rusiji, kod našeg susjeda, tvrđavi pravoslavlja, odjeknulo ovo što je Polosin učinio? To da je 1999. godine postao muslimanom episkop Viačeslav Polosin (na položaju ravnom Ministru vjerskih poslova u Republici Turskoj), Ministar za veze vjerskih organizacija i javnih udruženja pri Ruskoj pravoslavnoj patrijaršiji, Ministar Visokog sovjetskog komiteta za slobodu mišljenja i Narodni poslanik «DUME» Predstavničkog doma Ruske Federacije, u Turskoj se nije čulo sve dok o tome nije progovorio Alev Alatli.

Polosin je završio istovremeno Filozofski fakultet na Moskovskom državnom univerzitetu, Vjersku školu u Zagorsku i Diplomatsku akademiju Ministarstva vanjskih poslova Ruske Federacije. Kad sam ovaj iznenađujući podatak pročitao u knjizi Aleva Alatlija *Nije prosvjetljenje na tragu Gogolja, nego samilost*, u prvi mah nisam

povjerovao. Pomislio sam da je nemoguće da se ne čuje za ovakav jedan događaj. Međutim, kad sam malo to istražio, shvatio sam da sam bio u krivu.

Nakon što je javno obznanio da je postao musliman, upitan je šta misli o opasnostima koje bi to moglo da nosi. Ovako je odgovorio: «Svi smo mi prolazni, prije ili kasnije otići ćemo sa ovog svijeta. Bolje je i dušu predati Pravednom, nego služiti iluzijama ljudi!»

Polosin je uzeo ime Ali, a i njegova je supruga, takođe, prešla na islam. On je, koliko je za sad poznato, posljednji poznati hrišćanin iz ruskih stepa koji je postao musliman. Mislioci Moris Bucaille i Roger Graudy su 1978. godine prihvatili islam. Kad je to učinio R. Graudy, osjetili smo jednaku radost. Oni su u prošlosti bili nosioci komunističke misli. Mi uopće ne znamo ko je sve, tajno ili javno, prihvatio islam, poput Tolstoja.

Tolstoj je o islamu govorio u vrijeme kad je komunizam kao ideja bio na svom vrhuncu. Da bi se to uradilo u to vrijeme, trebalo je misliti na torture i pritisak. Tolstoj je ipak to radio. Radio je to u doba kad je bio na svom stvaralačkom vrhuncu i kad nije ovisio ni o čemu, tako da nije bilo moguće tražiti takva opravdanja za njega. Niko nije mogao da kaže: «Bio je slab, morao je da se prikloni...»

Tolstoj je, vidjevši i znajući sve to, odabrao hadise Muhammeda, a.s., i predstavio ih ruskom narodu. Komunizam koji je očito bio iz temelja pogrešan ili socijalizam kao niža forma komunizma njega nisu ga privlačili i čak na vrhuncu, umjesto da iskoristi njihove blagodeti, Tolstoj se udaljio da bi živio kao musliman.

«... Za mene je islam neuporedivo uzvišeniji od hrišćanstva. Da je imao pravo izbora, svaki razuman pravoslavac i svaki čovjek bez ikakve sumnje bi prihvatio islam, Jednog Boga i Njegovog Poslanika...»

Tolstoj je gornjim riječima iz jednog dijela pisma upućenog Jeleni Vekilovoj iskazivao svoje otvoreno divljenje prema islamskoj vjeri. U drugom odjeljku sa malim nijansama u prijevodu sa ruskog jezika, Tolstoj podvlači iskvarena vjerovanja i i praznovjerja u drugim religijama, naglašavajući da islam nije zapao u stanje u kojem su se našle druge vjere i da je vjera koju je Muhammed, a.s., donio posljednja i najsavršenija.

I teme odabranih hadisa, kroz pojmove «siromaštva» i «jednakosti», imaju karakter savjetovanja ruskog naroda i onih koji ih obmanjuju. Sa hadisima koje je odabrao i objedinio u knjigu Tolstoj je želio da istakne kako je islam pravo mjesto istinske pravde i jednakosti, istinskog bratstva i požrtvovanosti, poštovanja i ljubavi prema čovjeku i drugom...

Za većinu hadisa koje je Tolstoj odabrao istražili smo i našli izvore. Oni koje nismo mogli da pronađemo možda se nalaze van Kutub-u Sitte. I Tolstoj se u pismu dotakao umiješanog praznovjerja, nekih nejasnih stvari u pogledu ovih hadisa, opisujući ih riječima «*makar ih malo bilo*, *stvari koje se ne slažu sa razumom i logikom i koje skrivaju istinu*». Da je Tolstoj mogao i imao priliku da sam uči i proučava Kur'an-i Kerim, a ne saznavao o njemu preko komentara, imao bi beskrajno šta da govori o islamu.

Pretpostavljate da moramo spomenuti i četvrtu osobnost koju nosi ovaj prijevod na turski jezik. Prvo je ono što se dobilo prijevodom hadisa sa arapskog na ruski. ... Drugo, ono što se promijenilo prijevodom sa klasičnog na savremeni ruski jezik. Treće, promjene pri prijevodu sa ruskog na azeri-turski jezik i četvrto, pri prijevodu sa azeri-

turskog na savremeni turski jezik. Iz ovog razloga bi trebalo da se vrše dalja istraživanja na jezicima koji odgovaraju kulturi naroda bilo iz pisama bilo iz hadisa.

Na kraju, izražavam svu zahvalnost uvaženoj gospodi, prof. Telman Alijevom i Vakifu Halilovom, koji su preveli ovu zbirku i pisma na azeri-turski, kao i Rasihu Yilmazu, Predsjedniku Upravnog odbora Karakutu Yayinlari, koji je insistirao da se ovo djelo ponudi čitaocima i «sa željom i uzbuđenjem» čekao da se završi prevođenje i cijeli projekat.

Arif Arslan
Istanbul, maj 2005.

L a v   N i k o l a j e v i č   T o l s t o j

Biografija jednog vanrednog pisca

Rođen je 28. avgusta 1828. godine, na porodičnom imanju Jasna Poljana, u Tulskoj guberniji južno od Moskve, i to kao četvrto dijete jedne imućne porodice.

Majku je izgubio još u ranoj dječačkoj dobi, a sva briga o njegovom odgoju i obrazovanju pala je na oca, Nikolaja Tolstoja. Još kao dječak naučio je francuski i njemački jezik. Njegova baka i tetke su igrali važnu ulogu u njegovom odrastanju u okviru porodice višeg društvenog sloja. U devetoj godini umire mu otac od trovanja. Nemalo zatim izgubio je i baku, a njega, braću i sestru usvaja teta.

Godine 1844. počeo je da izučava orijentalne jezike na Univerzitetu u Kazanu. U to doba je zapao u boemski način života. Piće, žene i kocka kojima je bio obuzet u tom periodu udaljili su ga sa napola dovršenog studija. Godine 1845. okreće se studiju prava, ali ni njega nije uspio da završi, te je nakon dvije godine izbačen.

U devetnaestoj godini je bio vlasnik ogromnog bogatstva, kao jedan od nasljednika u porodici. Njemu jako draga porodična kuća u Jasnoj Poljani mu je pripala nasljeđem, pa je tu i nastavio da živi.

Godine 1851. odlazi u Kavkaz, što će na njemu ostaviti dubok uticaj. Dok je bio na odsluženju vojske u jednoj školi u Kavkazu, učestvovao je i u borbama protiv Osmanlija 1853. godine. Slijedeće godine je prebačen u sastav vojske na Krimu, tako da je bio učesnik i Krimskog rata. Iz redova vojske izlazi 1856. godine.

«Djetinjstvo», svoje prvo djelo u kojem bilježi uspomene iz djetinjstva, počeo je da piše 1851. godine, kada je imao tek 23 godine.

Život naroda u Kavkazu koji je na njega ostavio dubok uticaj, opisao je u romanu «Hadži Murat» 1852. godine i «Kozaci», a svoje doživljaje iz Krimskog rata u «Sevastopoljskim pripovijestima» koje su objavljene 1855. godine.

Godine 1857. poduzeo je putovanje prvo u Njemačku, a potom 1860. u Englesku, Švicarsku i Belgiju. U tim zemljama upoznat će se sa vodećim misliocima i piscima.

U Rusiju se vraća 1861. godine. Tu će 22. septembra 1862. godine oženiti Sofiju, kćerku uglednog moskovskog doktora Bersa. Nakon vjenčanja povlači se na imanje i počinje da živi jednostavnim životom, zanimajući se isključivo za porodicu i književnost.

Godine 1863. počinje da piše «Rat i mir», djelo koje se smatra njegovim najvećim uspjehom. Pisanje je dovršio 1869. godine.

«Anu Karenjinu», djelo koje se smatra najjačim djelom nakon «Rata i mira», počeo je da piše 1873. godine. Djelo je završio u periodu od skoro pune tri godine u kojima doživljava teške trenutke zbog gubitka troje djece i svoje tetke.

Pod uticajem osjećaja koje je kod njega izazvala smrt bolesnog brata, počeo je da piše «Ispovijesti» u kojima će opisivati beskrajni unutarnji sukob koji se neće umanjiti do kraja njegovog života.

«Vaskrsnuće» je slijedeće veliko djelo nakon «Rata i mira» i «Ane Karenjine», ali ga je počeo da piše tek 20 godina nakon završetka pisanja «Ane Karenjine» 1876. godine. u tom periodu on će doživiti velike potrese u svom životu, promjene u pogledu stava prema svijetu, ljudima, životu uopće. Uporedo sa tim preobražajima, on počinje da piše o osjećajima prema teretu teologije i razmišljanjima o Bogu, čovjeku, životu i smrti. «Šta je vjera», «Smrt Ivana Iljiča», «Sa čim čovjek živi», «Tri smrti» i «Manifest smrti» su romani i priče sa tim tematikama.

U periodu 1891-1892. godine njegov duh je teško pogođen proživljavanjem oskudice i bolesti u Rusiji, a posebno smrću najdraže kćeri Vaniške koja umire u sedmoj godini.

Prvu rečenicu «Vaskrsnuća» napisao je 1896., a cijelo djelo je završio 1899. godine. U isto vrijeme počinje da piše «Kreutzerovu sonatu», djelo kroz koje se oslikava njegovo sve nespokojnije stanje duha.

U momentu kad više nije mogao da izdrži situaciju stalnih svađa koje su u porodici počele još u prvim godinama braka, ostavio je pismo svojoj supruzi i napustio kuću u Jasnoj Poljani. Bio je 9. novembar 1910. godine. Tolstoj je imao 82 godine.

Tolstoj, koji je cijelog svog života tražio sam sebe, suštinu života i Boga, nekoliko dana nakon što je napustio kuću, dobio je zapaljenje pluća dok se spremao da otputuje u Bugarsku preko Odese i Istanbula. Tolstoj je umro na željezničkoj stanici u Astapovu, ujutro, u 06:05, 20. novembra 1910. godine.

Prema oporuci, ukopan je u jednom tihom i sjenovitom uglu Jasne Poljane, u mjestu gdje je proživio najljepše dane svog života i djetinjstva u igri sa svojom braćom.

PRVO POGLAVLJE

M U H A M M E D, a . s.

(L. N. Tolstoj je 1908. godine pročitao u Indiji štampano djelo «Hadisi Muhammeda, a.s.» od Abdullaha Es-Suhreverdija. Od pročitanih hadisa napravio je zbirku i štampao je u ruskoj štampariji «Posrednik». Knjiga je objavljena u oktobru 1908. godine i čitaocima predstavljena pod naslovom «Muhammedovi hadisi kojih nema u Kur'anu». Prvo poglavlje je, ustvari, zbirka hadisa koju je objedinio Tolstoj. Pošto naslov djela metodološki nije bio ispravan, kasnije je promijenjen u «Muhammed, a.s.»)

«U našem srcu je Allahov nur,
ime mu je savjest.»
Tolstoj

S v e o p ć a   u p u t a

Ranije smo već pominjali otvoreno divljenje koje je Tolstoj gajio prema poslaniku Muhammedu, a.s. Ono se rodilo nakon iščitavanja hadisa i istraživanja zbirke hadisa koju je uredio indijski islamski mislilac Suhreverdi. Čitajući, Tolstoj je pravio zabilješke sa primjerima iz svake oblasti, želeći da ruski narod koji nije znao ništa o Muhammedu, a.s., i masu drugih čitalaca, prijatelja i kolega, upozna sa Poslanikom, a.s., da učini da ga zavole, nakon čega će pripremiti malu zbirku hadisa, poslanicu punu «sveopćih uputa i savjeta».

Uz Tolstojeva objašnjenja riječi i postupaka Muhammeda, a.s., njegove dobrohotnosti, morala, pravednosti, pravičnosti i još puno drugih vrijednota, nije se moglo zamisliti da to neće privući čovjeka «zdravog razuma». On je shvatio istančanu vrijednost jednog od najoštroumnijih i najsavjesnih ljudi na svijetu, istraživao i uvjerio se u to, pa je, bez sumnje, htio da to podijeli sa ljudima. I evo, želja ovog vanrednog pisca sad je pred vama, u buketu hadisa koje je on probrao i donio u vidu ove zbirke.

«Allahu, upiši moju ljubav prema tebi»

Muhammed, a.s., spavao ispod stabla hurme. Probudio se, a iznad njega stoji čovjek sa isukanom sabljom u ruci:

- Muhammede, ko će te spasiti od mene?, upita.
- Allah, odgovori on. Du'surova sablja pade na tle. Sad je uze Resulullah i reče:
- Dobro, a ko će sad tebe spasiti od mene?
- Niko, reče Du'sur. Ti si bolji od mene. Poslanik će tad:
- Ja na ovo imam više prava od tebe.
- Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, a da si ti Njegov poslanik, reče Du'sur i postade musliman. Postao je jedan od najiskrenijih prijatelja Muhammeda, a.s. (1)

* * *

Allahu, upiši moju ljubav prema tebi. Usadi u moje srce ljubav prema svemu onom što i ti voliš. Učini da budem dostojan Tebe, da radim samo ono što Ti voliš. Učini da za mene Tvoja ljubav bude viša od ljubavi prema meni samom, mojoj porodici i mom imetku.
Allahu moj! Molim Te da dosegnem Tvoju ljubav i ljubav onih koji Tebe vole. Allahu moj! Učini mi Tvoju ljubav dražom od mene samog, moje porodice, imetka i hladne vode.(2)

* * *

Koliko god istina gorka bila ljudima, istinu recite!(3)

* * *

Bio ti brat u vjeri zalim ili mazlum, pomozi mu.

- Allahov Poslaniče! Da mi je brat mazlum, pomogao bih mu. Ali, reci mi, ako je zalim, kako da mu pomognem?, upita neki čovjek.
- Odvojit ćeš ga od zuluma, omest ćeš ga. To će mu, bez sumnje, biti od pomoći, reče Poslanik. (4)

* * *

Ko uradi jedno dobro djelo, imat će ih deset sličnih, ili još više. A ko uradi jedno loše djelo, imat će i njih deset sličnih. A ja ću sve oprostiti. Ko meni priđe za pedalj, ja ću njemu za aršin; ko meni priđe za aršin, ja ću njemu hvat. Ko meni dođe hodajući, ja ću

njemu trkom. Ko meni dođe sa grijehom poput svijeta velikim, pod uslovom da druga ne pripisuje, ja ću ga sa tolikim magfiretom dočekati.(5)

* * *

Allahu moj, mene oživi kao siromaha, uzmi mi dušu kao siromahu i na Sudnjem danu sa siromašnima udruži.
Hz. Aiša upita:

- Zašto tako, Allahov Poslaniče?
- Zato što će oni, reče Poslanik, ući četrdeset godina prije bogatih.

Aiša! Voli siromašne i pozivaj ih bliže u skup, da i tebi Allah bude bliže na Kijametskom danu .

- Allahu moj! Oživi me sa siromašnima, dušu mi uzmi sa siromašnima i njima me pridruži.(6)

* * *

Najmilija stvar Allahu je kad čovjek od zarade od svog rada pomogne onom koji nema dovoljno.(7)

* * *

Niko ne popije bolji gutljaj nego kad proguta svoju ljutnju.(8)

* * *

Nijedan od vas neće biti pravi vjernik sve dok svom bratu ne bude želio ono što sam sebi želi. (9)

* * *

Džehennem je opasan stvarima koje prijaju nefsu; dženet, pak, opasan je stvarima koje nefs neće. (10)

* * *

Uzvišeni Allah je naredio: «Čovječe, da se samo po mojim zakonima vladaš, vladao bi se po meni i ličio. Kažeš: ovako je bilo, ovako će biti... (11)

Znači, da se čovjek pravilno ponaša prema zakonima prirode i života, Uzvišeni Allah bi mu donio želje na mjesto i ispunio sve što moli. (Abdullah Es-Suhreverdi)

* * *

Ne opterećujte srce suvišnim jelom i pićem. (12)

* * *

Kad je Allah stvorio želju, učinio je da se ona ljulja čas ovamo čas onamo (baš kako se stablo hurme njiše desno lijevo), pa ju ojačao brdima oko nje i želja se dobro usadila. Meleci su se u čudu našli pred snagom grana.

- Gospodaru naš, rekoše, jesi li stvorio nešto jače od ovih brda?
- Jesam, stvorio sam željezo.
- Jesi li stvorio nešto jače od željeza?, upitaše
- Jesam, stvorio sam vatru, reče Uzvišeni Allah.
- Jesi li stvorio nešto jače od vatre?, nastaviše sa ispitivanjem.
- Jesam, stvorio sam vodu.
- Jesi li stvorio nešto jače od vode?
- Da, stvorio sam vjetar, ponovo odgovori Uzvišeni Allah.
- A od vjetra jesi li nešto jače stvorio?
- Jesam, stvorio sam dijete čovjeka, reče i nastavi:
- Ako on desnom rukom da sadaku, tako da lijeva ruka to ne vidi (to je onda jače). (13)

* * *

Uzvišeni Allah poručuje: «Ja sam tajna riznica. Želio sam da se zna, pa sam stvorio čovjeka.» (14)

* * *

Nemoj loše ni na koga. Čak i da to neko uradi tebi i iznese na vidjelo tvoje sramote, ružne stvari, ti nemoj objelodaniti i širiti njegove. (15)

* * *

Uzvišeni Allah je neke stvari učinio farzom, ne budite nemarni prema njima. Postavio je granice da se ne bi zapalo u grijeh, pa nemojte prekoračivati te granice. Neke stvari je zabranio, pa to i ne činite. O nekim stvarima nije govorio, ali ne zato što je to zaboravio, nego iz merhameta prema vama, pa to nemojte remetiti istražujući. (16)

* * *

Ako neko pokaže samilost prema Allahovim stvorenjima, i Allah će biti samilostan prema njemu. Čini dobro prema ljudima ne gledajući na njihovu dobrotu ili zloću. Čini dobro drugima da to bude smetnja njihovoj zlobi. (17)

* * *

Upitan je Muhammed, a.s.:

- Na čemu se zasniva vjerovanje? On je ovako odgovorio:
- Želite drugima ono što želite sebi; ne želite drugima ono što ne biste poželjeli sebi. (18)

* * *

Iskrenost jednog muslimana se mjeri prema beskorisnosti u stvarima u kojima mu nije dovoljna njegova snaga. (19)

* * *

Uzvišeni Allah je sačinio puteve sa zidovima s obje strane; preko zidova su zastori, a vrata ispod otvorena. Napravio je i jedan put prema njima; na početku puta stoji stražar i onima koji idu prema kapiji ovako govori:

- Samo pravo idite i ne lutajte nikud.

Potom stražar koji stoji gore iznad govori:

- Ne ulazite kroz ovu kapiju, da ne propadnete.

Ovaj put, to je put života. Otvorena vrata su poslovi koje Uzvišeni Allah smatra opasnim. Zastori koji padaju preko vrata su granice koje je postavio Allah. Prvi stražar je Allahov kelam. Drugi pak stražar je strah od Allaha u srcu svakog čovjeka.
[Ovaj hadis je Tolstoj unio u zbirku sa greškama u prijevodu i prijenosu. Prijevod koji smo napravili prema izvoru glasi ovako:]

- A koji je pravi put (sirat ul-mustekim)?, upitao je jedan čovjek. Allahov Poslanik mu je ovako odgovorio:
- Muhammed, a.s., nas je ostavio na jednom kraju sirat ul-mustekima. Njegov drugi kraj ide u džennet. Desno i lijevo od ovog glavnog puta ima drugih sporednih puteva. Na svakom od njih stoje ljudi i pozivaju otud one koji prolaze. Ako neko zaluta na ovaj sporedni put, taj će ga put odnijeti u vatru. Onaj ko ostane na ispravnom putu, taj će dospjeti u džennet. Kad je Ibn Mes'ud ovo objasnio, proučio je ovaj ajet:

«Ovo je moj sirat ul-mustekim, pa slijedite ga. Nemojte zalutati na druge puteve, jer će vas oni odvesti od Allahovog puta» (20)

* * *

- Svaki musliman treba da daje sadaku, rekao je.
- A ako nema?, upitan je.
- Radit će svojim rukama, pa će trošiti i za sebe, a i dati sadaku, odgovorio je.
- A ako nema snage da radi?, upitali su.
- U takvoj situaciji pomoći će onom ko je u teškoj situaciji, reče.
- A ako ni to ne može?
- Onda će naređivati ono što je dobro.
- A ako ni to ne uradi, ponovo je upitan.
- Neka čuva sebe od toga da nekom ne učini šta loše. Jer, i to je sadaka, rekao je. (21)

* * *

Gledanje sa strašću je zinaluk. Ako se žena ukrasi i ode na muški skup da bi se pokazala, onda je to zinaluk, kao i gledanje sa požudom. (22)

* * *

Vabisa Ibni Ma'bed je rekao: Došao sam kod Resul-i Ekrema, a on mi reče:

- Jesi li došao da me pitaš šta je dobročinstvo?
- Da, rekao sam. On mi onda reče:
- Govor srca.
- Dobročinstvo je ono na što srce pristaje da se uradi i što smatra odgovarajućim. Grijeh je, pak, ono što te grize iznutra, što budi sumnju i otpor čak i da se ne znam koliko fetvi dade da se nešto uradi. (23)

* * *

Sve dok ne budete imali svoju vjeru, nećete prispjeti do Allahovog carstva. Sve dok ne budete voljeli jedni druge, nećete postići ono što želite. (24)

* * *

Dobrota i pokornost znak su imana; brbljivost i lakomislen govor su znak dvoličnjaštva. (25)

* * *

Bolje ostati sam nego biti sa nasilnicima. Bolje biti sa dobrim ljudima nego biti sam. Podučavati onog ko želi da nauči bolje je nego šutiti. Šutiti je bolje od praznog govora. (26)

* * *

Allah uvijek nagrađuje one koji ne pokazuju srdžbu nego je savladavaju. (27)

* * *

Šta god ko da uradi mjeri se prema namjeri njegovih postupaka. (Postupci prema nijetu) (28)

* * *

Uzvišeni Allah uzima za dosta onog ko živi od onoga što je sam zaradio. (29)

* * *

Pravi je onaj koji je pred nevoljom strpljiv i postojan. (30)

* * *

Istinska poniznost je glava svih dobročinstava. (31)

* * *

Nema imana bez poniznosti i razumijevanja. (32)

* * *

Budite istrajni u činjenju međusobnog dobročinstva. (33)

* * *

Jurio sam prema Svjetlu, i u Svjetlu živim. (34)

* * *

Najbolji među vama je onaj koji kad ga snađe dobro, zahvaljuje Allahu, kad ga snađe nevolja, strpi se. On će uvijek biti od Allaha nagrađen. (35)

* * *

Kad se ljudi koji su našli Pravi put ne bi sukobljavali, ne bi s tog puta skretali. (36)

* * *

Allahu najveći neprijatelji su oni koji su uzvjerovali, a činili zulum i zločin. (37)

* * *

Kabur je prvi od ahiretskih staništa. (38)

* * *

Najsvetiji rat je pobjeda čovjeka nad svojim nefsom. (39)

* * *

Jedan sat rada je bolji od jedne godine uživanja. (40)

* * *

Ibadet je približavanje Allahu uzdizanjem duše mu'mina koji upućuje dovu. (41)

* * *

Smrt je most, dosta dostu približava. (42)

* * *

Moje siromaštvo je izvor moje časti. (43)

* * *

Pravi vjernik je onaj koji je iskren prema Allahu, koji živi zadovoljan prema Njegovim odredbama i u nadi za Njegovu milost. (44)

* * *

Zinaluk očiju je gledanje, zinaluk jezika je govor. Nefs osjeća želju i požudu. I organi to čine potvrdnim ili lažnim. (45)

* * *

Najmrža stvar Uzvišenom Allahu je pokazivanje muškaraca i žena u ibadetu. (46)

* * *

Uzvišeni Allah je samilostan prema onima koji se izdržavaju od svoje zarade, a ne prema onima koji se izdržavaju proseći. (47)

* * *

Ko bude u velikoj muci, i njegova nagrada će biti toliko velika. Ko se nađe pred još većim nevoljama, i njegova nagrada bit će još veća. Uzvišeni Allah doista koga više voli, toliko ga na veće muke stavlja. (48)

* * *

Muhammed, a.s., je imao naviku da kad završi namaz, prouči ovu dovu:
«Allahu moj! Moli za moju čvrstu vjeru u Tebe. Molim da budem spreman za Pravi put. Činim Ti sedždu uzdajući se u Tvoj merhamet i pomoć. Molim se Tebi koji brišeš moje greške, koji si mi dao čisto srce i jezik sa ispravnim govorom. Molim se Tebi koji mi preporučuješ činjenje dobra i čuvaš od zlih djela i grešaka. Molim Te za oprost grijeha koja sam učinio tajno ili otvoreno. (49)

* * *

Znate li šta je to što kvari našu vjeru i uništava je?
«Greške tumača; naopake rasprave lažnih prenosilaca i zapovijedi vladara koji su skrenuli s puta. (50)

* * *

Žena je drugi dio čovjeka. (51)

* * *

Ako se nauka zapostavi, ona se gubi; nestaje u rukama onih koji je ne zaslužuju. Pravi alim je onaj koji svoje znanje primjenjuje u životu. (52)

«Uzvišeni Allah neće učenim ljudima oduzeti njihovo pamćenje, nego će učiniti da ih nestaje sa lica zemlje. Na kraju na Zemlji neće ostati alima. Ljudi će između sebe birati neznalice za lidere. Oni će biti pitani o problemima, neće znati ništa, ali će izdavati fetve. Najzad će uvaliti u glupost i sebe i ljude. (53)

* * *

Neće proći puno, a doći će vrijeme kad od vaše vjere osim imena neće ostati ništa. Od Kur'ana, osim njegovog oblika, neće ostati ništa. U džamijama se tada više neće učiti o znanju i vjeri. Neće se služiti Allahu. Ljudi od vjere, učenjaci, ljudi, svi će se okrenuti na loše, među njima više neće biti diskusije i razmjene gledišta; ljudi će izaći iz vjere i nazadovati. (54)

* * *

Učenje je farz za svakog muslimana. Podučavati znanjem nedostojnog liči na stavljanje dragog kamenja, bisera i zlata o vrat svinja. (55)

* * *

Znanje je u tri oblika: jedno je pravo i idi za njim. Drugo te skreće s puta, čuvaj se njega. Treće pak, je u nepoznatim stvarima, odgovor za njih traži kod Allaha. (56)

* * *

Pravi vjernici ne umiru. Oni samo sele iz prolaznog u vječni svijet. (57)

* * *

Istinski vjernik zahvaljuje Allahu kad mu je dobro, a utječe se Allahu kad ga pogodi nevolja. (58)

* * *

Uzdaj se u Allaha i ne budi nemaran i kad svoju devu vežeš za kolac. (59)

* * *

Ovaj svijet i sve blagodati na njemu su vrijedni, ali najvrijednije od svih nimeta su dobre žene. (60)

* * *

Znam da je «sve osim Allaha prolazno». Niko osim Lebida to ne reče. (61)

* * *

Idite za istinom, uzdržavajte se od laži. (62)

* * *

Istinskom vjerniku ne pristaje da nekog sramoti, da čini neprilične stvari ili govori beskorisne riječi. (63)

* * *

Nemojte u lice bacati greške ljudi, pogotovo ako ih i sami imate. (64)

* * *

Nema ljepše stvari nego li više šutiti, a dušu upućivati na dobro. (65)

* * *

Kad govorite, budite iskreni; kad obećate, održite to; vraćajte svoje dugove; ne unosite glupost u svoje misli i poslove; čuvajte svoje ruke od rastrošnosti i ružnih stvari. (66)

* * *

Uzvišeni Allah naređuje da se odnosimo fino, uravnoteženo i sa poštovanjem, da nikome zuluma ne činimo. (67)

* * *

Bilo ko da nas poziva na činjenje nasilja, taj nije od nas. Ni onaj koji svoj narod ostavlja u neznanju i laži, nije od nas. Nije od nas ni onaj koji svoj narod izlaže teškoćama i nevolji. (68)

* * *

Lijep razgovor se sa dragim čovjekov vodi bez riječi i jezika. (69)

* * *

Nije istinski vjernik onaj ko ne želi svom bratu isto ono što želi i sam sebi. (70)

* * *

Musliman je onaj od čijeg jezika i ruke nije vidio štete drugi musliman. Mu'min je onaj kod koga je narod siguran za svoj život i imetak. (71)

* * *

One koji nanose štetu ljudima jezikom ibadet ne čisti. (72)

* * *

Znate li šta je bolje od klanjanja namaza, posta i činjenja dobra?
Pomiriti zavađene. Jer, zloba, odbojnost i neprijateljstvo čovjeka ostavljaju bez nagrade od Allaha. (73)

* * *

Uzvišeni Allah nije stvorio ništa ljepše od uma i pameti. I bogatstvo je ljudima dao samo radi toga. Allah se razumom poima. (74)

* * *

Uzvišeni Allah je Milostiv i milostivo postupa. Ono što daje milostivima, on neće dati žestokima i ljutima. (75)

* * *

Snažni, jaki ljudi su oni koji ne umanjuju zasluge ljudi nego se ustežu u svojoj ljutnji. (76)

* * *

Pravo bogatstvo nije velik imetak nego sitost srca. (77)

* * *

Abdullah Ibn Mes'ud ovako govori:
Resulullah je bio usnuo na jednoj ponjavi. Kad je ustao, na njemu su ostali tragovi ponjave na kojoj je ležao. «Allahov Poslaniče, da ti mi stavimo jedan dušek», rekosmo mu. Na ovo Resuli Ekrem reče:

- Koliko sam ja vezan za ovaj svijet? Ja sam na ovom svijetu samo poput putnika jahača koji se skloni u sjenu drveta, a onda otud ustane i ode. (78)

* * *

Kad gledate ljude koji su bogatiji i ljepši od vas, ne zaboravite da su oni niže od vas. (79)

* * *

Kad jedan od vas ima više imetka ili je ljepši, neka okrene pogled na onog ko je niže. Ovako treba uraditi da biste vidjeli kako je mali nimet koji je Allah vama dao. (80)

* * *

Došao jedan čovjek Allahovom Poslaniku:

- Allahov Poslaniče, ja tebe volim, reče.
- Pazi šta govoriš, reče mu Poslanik.
- Tako mi Allaha, ja tebe volim, čovjek ponovi ovo tri puta.

Na ovo će Resulullah:

- Ako me voliš, spremi onda oklop siromaštva. Zato što do onog ko mene voli siromaštvo stiže brže od bujice koja juri svom cilju. (81)

* * *

Na svaki ljudski zglob, svaki dan čovjek treba dati sadaku:
Sadaka je pomiriti pravedno dva čovjeka.
Sadaka je pomoći nekome da na konja uzjaše ili pomoći mu teret na konja natovariti.
Sadaka je lijepa riječ.
Sadaka je svaki korak koji učiniš na putu vršenja namaza.
Sadaka je uklanjanje smetnje koja stoji na putu prolaznicima. (82)

* * *

Uzvišeni Allah poručuje: «Svakom ko prema Mome dostu (onom ko Mi ihlasom robuje) neprijateljstvo pokaže, ja ću objaviti rat. Moj rob Mi se ne može približiti ničim što bi mi bilo draže od stvari koje sam mu propisao kao farz.
Moj rob Mi je sve bliži sa nafilom (pored redovnih obaveznih dužnosti), a na kraju ga ja zavolim.
Kad zavolim Svog roba, ja postajem uho kojim sluša, oko kojim gleda, ruka kojom hvata, noga kojom hoda. Šta god da zatraži od mene, ja ću mu to sigurno dati; ako potraži utočište kod mene, ja ću mu ga pružiti. (83)

* * *

Znanje za Allaha i iman čiste ljudsko srce kao što željezo čisti snaga trenja. (84)

* * *

Svako dobro djelo je sadaka.

U jednom drugom rivajetu: «Dobro djelo je i kad sretneš svog brata nasmijan, i kad prespeš vode iz svoje posude u posudu svog brata.» (85)

* * *

(Jednom) kod Allahovog Poslanika dođe grupa zarobljenika. Među njima je bila žena koja se našla odvojena od svog djeteta, pa je od silne želje grlila svako dijete koje je srela, uzimala ga na prsa i dojila. Resuli Ekrem (pokazujući na ženu) onima oko nje reče:

- Bi li mogli baciti u vatru dijete ove žene?
- Nikad, rekosmo.

Na to će Allahov Poslanik:
- Vidite, Uzvišeni Allah je samilosniji prema Svojim robovima nego ova žena prema svom djetetu. (86)

* * *

Svako ko uzima samo za sebe ono što je stvoreno radi svih kriv je i odgovoran pred zakonom. (87)

* * *

Dajte njegov hakk onom ko radi dok mu se još znoj na čelu nije osušio (dok se još odmorio nije). (88)

* * *

Budi blag prema ljudima, ne budi grub. Dobro se valdaj s njima, ne budi odbojan. Da sretneš jehudije i kršćane, pa te pitaju za ključ dženneta, objasni im da da je ključ dženneta svjedočenje Allahovog Postojanja i Jedinstva. (89)

* * *

Sadaka je osmijeh koji ćeš pokazati svom bratu. Sadaka je naređivanje dobročinstva i preporuka da se čuva od loših stvari. Sadaka je put pokazati nekom ko se izgubio; sadaka je pomoći nekom ko ne vidi; sadaka je podići i baciti s puta (stvari kao što su) kamen, trn, kost; sadaka je presuti iz svoje posude vodu u posudu svog brata. (90)

* * *

Prema ljudima budite milostivi, pa će i Allah biti prema vama milostiv. (91)

* * *

Utješiti nekog čovjeka lijepom riječju, učiniti da zavoli pravdu i hakk prema drugom, bolje je od nevoljnog poštovanja pisanih zakona. (92)

* * *

Ako oprostite podrugljivcu u vašoj stvari, kod Allaha će to biti primljeno na većem stepenu. (93)

I z v o r i

(1) Ahmet Davudoğlu, Sahih-i Muslim, prijevod i komentar, X, 55; Ismail Mutlu, Peygamberimizin Mucizeleri, str. 420
(2) Tirmizi, Da'avāt 74, (3485)
(3) Tirmizi, Fiten 26, (2192)
(4) Buhārī, Mezalim 4; Ikrah 6. Posebno vidi: Tirmizi, Fiten 68
(5) Muslim, Zikir 22
(6) Tirmizi, Zuhd (2353)
(7) Karş: Tergib ve Terhib Tercümesi: Hadislerle Islam, C.II, str. 290; 317
(8) Karş: Tergib ve Terhib Tercümesi: Hadislerle Islam, C.V, str. 325-337
(9) Buhārī, Iman 7; Muslim, Iman 71-72; Tirmizi, Kıyamet 59; Nesāī, Iman 19, 33; Ibnu Māce, Mukaddime 9
(10) Buhārī, Rikak 28; Muslim, Cennet 1; Ebū Dāvūd, Sunnet 22; tirmizi, Cennet 21; Nesāī, Eymān 3
(11) Izvor nije pronađen.
(12) Slično vidjeti: Tergib ve Terhib Tercümesi: Hadislerle Islam, C.IV, str. 363-376
(13) Tirmizi, Tefsir, Muavvizateyn 2, (3366)
(14) el-Acluni, Keşfü'l-Hafa, II, 132 (2016)
(15) Izvor nije pronađen.
(16) Dārekutnī, es-Sünen, IV, 184. Posebno vidi: Hākim, el-Müstedrek, IV, 115"(15)
(17) Karş: Tirmizi, Birr 16, (1925); Ebū Dāvūd, Edeb 66, (4941)
(18) Karş: Buhārī, Iman 6; Müslim, Iman 71, (45); Nesāī, Iman 19, (3,115); Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyamet 60, (3517); Ibnu Māce, Mukaddime 9, (66)
(19) Izvor nije pronađen.
(20) (En'ām, 6: 152) (Ayet, Rezīn Ibnu Muāviye'nin ilāvesidir)
(21) Buhārī, Zekāt 30, Edeb 33; Müslim, Zekāt 55, (1008)
(22) Ramuzü 'l-Ehadis, 2: 341 (6). Karş: Buhārī, Isti'zān 12, Kader 9; Müslim, Kader 9; Muslim, Kader 20, (2657); Ebu Dāvūd, Nikāh 44, (2152)
(23) Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 227-228; Dārimī, Büyū' 2
(24) Za najbliže vidjeti: Tirmizi, Kıyamet 46, (2490); Müslim, Cennet 63, (2865)
(25) Vidjeti Karş: Tirmizi, Kıyamet 46, (2490); Tirmizi, Birr 77, (2019)
(26) Karş: Tergib ve Terhib Tercümesi: Hadislerle Islam, C. IV, 431-446
(27) Taberani, Mucemü's-Sağir Tercüme ve Şerhi (Ismail Mutlu), c. II, str. 289
(28) Buhārī, Bed'ü'l-vahy 1, Imān 41, Nikāh 5, Menākibu'l-ensar 45, Itk. 6, Eymān 23, Hiyel 1; Müslim, Imāret 155. Posebno vidi Ebū Dāvūd, Talāk 11; Tirmizi, Fezāilü'l-cihād 16; Nesāī, Tahāret 60; Talāk 24, Eymān 19; Ibni Māce, Zühd 26
(29) Za najbliže vidi: Mürşid, 3.0, Hadis br. 7212
(30) Za najbliže vidi: Buhārī, Tefsir, Hā-mim, es-Secde (Fussilet) 1
(31) Za najbliže vidi: Tirmizi, Birr 77, (2019)
(32) Za najbliže vidi: Tirmizi, Birr 77, (2019)
(33) Izvor nije pronađen.
(34) Izvor nije pronađen.
(35) Müslim, Zühd 64, (2999)
(36) Tirmizi, Tefsir, Zuhruf, (3250); Ibnu Māce, Mukaddime 7
(37) Izvor nije pronađen.
(38) Tirmizi, Zühd 5 (2309)
(39) Fedā'iru'l-Cihad 2, (1621)
(40) Izvor nije pronađen.

(41) Za najbliže vidi: Tirmizi, Daavāt 112, (3542)
(42) Süyuti, Ālemi Tercümesi, str. 39
(43) Za najbliže vidi: Tirmizi, Zühd 36, (2351)
(44) Izvor nije pronađen.
(45) Buhārī, isti'zān 12, Kader 9; Müslim, Kader 20, (2657); Ebū Dāvūd, Nikāh 44, (2152)
(46) Karş: Buhārī, Tefsir, Nun ve'l-Kalem 2, Tefsir, Nisa 8, Tevhid 24; Müslim, Imān 302, (183)
(47) Izvor nije pronađen.
(48) Karş: Muvatta, Kelām 8, (2,986); Tirmizi, Zühd 57, (2400)
(49) Karş: Buhārī, Teheccüt 1, Daavāt 10, Tevhid 8, 24, 35; Müslim, Salāt'l-Müsāfirin 199, (769); Muvatta, Kur'ān 34, (1, 215, 216); Tirmizi, Daavāt 29, (3414); Ebū Dāvūd, Salāt 121, (771); Nesāī, Kiyāmu'l-Leyl 9, (3, 209, 210).
(50) Nije nađen sličan hadis.
(51) Izvor nije pronađen.
(52) Karş: Buhārī, Ilim 34, I'tisam 7; Müslim, ilm 13, (2573); Tirmizi, ilm 5, (2654)
(53) Buhārī, Ilim 34, Müslim, Ilim 13. Posebno vidi: Buhārī, I'tisām 7; Tirmizi, Ilim 5; Ibni Māce, Mukaddime 8
(54) Izvor nije pronađen.
(55) Ibnu Mace ve diğerleri, Tergib ve Terhi Tercümesi (Hadislerle Islām), C.I, str. 129
(56) Izvor nije pronađen.
(57) Izvor nije pronađen.
(58) Müslim, Zühd, 64, (2999)
(59) Tirmizi, Kıyamet 61, (2519)
(60) Müslim, Radā' 64, (1467); Nesāī, Nikāh 15, (6, 69)
(61) Izvor nije pronađen.
(62) Karş: Tirmizi, Kıyamet 61, (2520); Nesāī, Eşribe 50, (8, 327, 328)
(63) Karş: Tirmizi, Tefsir, Hucurat (3264); Ebū Dāvūd, Edeb 71, (4926)
(64) Karş: Buhārī, Edeb 57, 58; Müslim, Birr 28-34, (2563-2564); Ebu Dāvūd, Edeb 40, 56, (4882, 4917); Tirmizi, Birr 18, (1928), 85, (2033)
(65) Izvor nije pronađen.
(66) Karş: Buhārī, Imān 24, Mezālim 17, Cizye 17; Müslim, Iman 106, (58); Ebu Dāvūd, sünnet 16, (4688); Tirmizi, Iman 14, (2634), Nesāi, Iman 20, (8, 116)
(67) Karş: Buhārī, Istitābe 4, Isti'zān 22, Edeb 35; Müslim, Birr 48, Selām 10. Posebno vidi: Tirmizī, Isti'zān 12; Ibni Māce, Edeb 9
(68) Za najbliže vidjeti: Müslim, Iman 164, (102); Tirmizi, Büyū' 74, (1315); Ebū Dāvūd, Büyū' 52, (3452); Ibnu Māce, Ticarāt, 36, (2224). Tekst Muslimov.
(69) Ebū Dāvūd, Edeb 125, (5150)
(70) Buhārī, Iman 6; Müslim, Iman 71, (45); Nesāī, Iman 19, (3, 115); Tirmizi, Sifatu'l-Kıyamet 60, (3517); Ibnu Māce, Mukaddime 9, (66)
(71) Tirmizi, Iman 12, (2629); Nesāī, Iman 8, (8, 104, 105)
(72) Karş: Tirmizi, Birr 85, (2033)
(73) Karş: tirmizi, Salāt 266, (360); Müslim, Birr 36, (2565); Muvatta, Hüsnu'l-Hulk 17, (2, 908); Ebu Dāvūd, Edeb 55, (4916); Tirmizi, Birr 76 (2024)
(74) Izvor nije pronađen.
(75) Karş: Buhārī, Istitābe 4, Isti'zān 22, Edeb 35; Müslim, Birr 48, Selām 10. Posebno vidi: Tirmizi, Isti'zān 12; Ibnu Māce, Edeb 9
(76) Za najbliže vidi: Buhārī, Edeb 76; Müslim, Birr 107, (2760); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 12, (2, 906)
(77) Buhārī, Rikak 15; Müslim, Zekat 130. Posebno vidi: Tirmizi, Zühd 40; Ibni Māce, Zühd 9
(78) Tirmizi, Zühd 44
(79) Buhārī, Rikāk 30; Müslim, Zühd 8, (2963); Tirmizi, Kıyamet 59, (2515)
(80) Buhārī, Rikāk 30; Müslim, Zühd 8, (2963); Tirmizi, Kıyamet 59, (2515)
(81) Tirmizi, Zühd 36, (2351)
(82) Buhārī, Sulh 11, Cihād 72, 128; Müslim, Zekāt 56. Posebno vidi: Müslim, Müsaafirīn 84, Ebu Dāvūd, Tatavvu 12, Edeb 160
(83) Buhārī, Rikāk 38
(84) Izvor nije pronađen.

(85) Buhārī, Edeb 33; Müslim, Zekāt 52, (1005); Ebu Dāvūd, Edeb 68, (4947); Tirmizi, Birr 45 (1971)
(86) Buhārī, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22. Posebno vidi: Ebū Dāvūd, Cenāiz 1; Ibni Māce, Zühd 35
(87) Za najbliže vidjeti: Buhārī, Istikrāz 2; Buhārī, Hums 7
(88) Tergib ve Terhib Tercümesi: Hadislerle Islām, C. IV, str. 169
(89) Izvor nije pronađen.
(90) Tirmizi, Birr 36, (1957)
(91) Buhārī, Tevhid 2, Edeb 27; Müslim, Fedail 66, (2319); Tirmizi, Birr 16, (1923)
(92) Izvor nije pronađen.
(93) Izvor nije pronađen.

DRUGO POGLAVLJE

P I S M A

Pouke Muhammeda, a.s.

Ruski pisac L. N. Tolstoj pročitao je 1908. godine knjigu *Hadisi Muhammeda, a.s.* od Abdullaha es-Suhreverdija, a koja je bila objavljena u Indiji. Tolstoj je od pročitanih hadisa napravio zbirku i ponudio je na štampanje ruskoj štampariji Posrednik (oktobra 1908.) pod nazivom *Muhammedovi hadisi kojih nema u Kur'anu.* Sam Tolstoj je bio vjernik i dobro je poznavao različite vjerske teme. Njegovo gledište u odnosu na islam, može se uočiti i kroz pisma (posebno ono od 15. marta 1909. godine) koja je pisao g-đi Jeleni Vekilovoj, Ruskinji udatoj za generala Ibrahim-agu, porijeklom Azerbejdžanca. U Rusiji tog vremena, iako su sami htjeli preći na islam radi opće situacije u azeri-turskom društvu, ili u porodici, roditelji koji su različite vjere nisu vršili pritisak u pogledu promjene vjere svoje djece. Upravo o ovome je Jelena Vekilova upoznavala svog savremenika Tolstoja kojeg su zanimala ova kretanja i razmišljanja. Tražila je savjet u pogledu toga šta da uradi, koju je vjeru bolje da upiše u lične papire svoje djece. Tolstoj joj, naravno, nije uskratio odgovor.

Islam, posljednja i najveća vjera...
Tolstoj

T o l s t o je v o d g o v o r

«... Što se tiče davanja većeg značaja islamu nego pravoslavnoj (hrišćanskoj crkvi u Rusiji), ja sam punog srca saglasan tome. Koliko god to bilo čudno reći, za mene je islam neuporedivo uzvišeniji od hrišćanstva. Kad bi čovjek imao pravo izbora, svaki razuman pravoslavac (hrišćanin) i svaki čovjek, bez ikakve sumnje i nedoumice, bi prihvatio islam, Jednog Allaha i Njegovog Pejgambera.

Zašto? Zato što sa Trojstvom, teškom i nerazumljivom božanstvenošću (Otac-sin i Sveti Duh), sa pretajanstvenom Marija Anom, svecima, njihovim predstavljanjima i komplikovanim ceremonijama... i ne bi moglo biti drugačije. Islam se morao uzdići iznad toliko iskvarenih vjerovanja koja su zauzela mjesto temeljnim vjerskim doktrinama i u jednom periodu prerasla u crkvena vjerovanja. Obratimo pažnju na ovo:

Islam se pojavio 600 godina poslije hrišćanstva. Sve na svijetu se razvija, usavršava. Kao što se i svaki pojedini čovjek sazrijeva, isto tako sazrijeva i cijelo čovječanstvo, postaje savršenije. Značenje, bit ljudskog života su vjerska poimanja. Usavršavanje vjere, pak, predstavlja olakšavanje njenog razumijevanja i razjašnjavanje najrazličitijih tajnih misli.

Na rasvjetljavanju vjerskih vrjednota i istina skrivenih u tajanstvenim tminama radili su najveći umovi čovječanstva još od najstarijih vremena. Računa se da su oni postavili osnove svih velikih vjera. Prije svega, ako uzmemo religije za koje znamo, najviše vjerske vrijednosti sadržane su u indijskim Vedama, a poslije i u uputama Mojsija, Bude, Konfučijea, Lao Tsea, Isusa i Muhammeda. Svi inicijatori velikih religija bili su ljudi koji su to izvlačili iz starih vjerskih značenja na mnogo dublji, mnogo lakši i umu razumljiviji način. Ipak, oni su i pored toga opet bili «ljudi», pa iako su istinu u potpunosti razotkrivali ispod plašta pogrešaka, nisu mogli sve objasniti.

Pomislimo samo, iako ovi ljudi nisu postupali pogrešno, nakon njih dolaze njihovi učenici, daleko niže razine, koji će preokrenuti poimanje istine u svoj njenoj dubini, sve u namjeri da uljepšaju stvarnost, prilagode je svakome, a pri tome će dodati dosta nepotrebnih i naročito čudnih stvari. Kao rezultat toga bit će otežano ispravno poimanje istine za čovjeka. Koliko god istraživali vjere, koliko god više teolog razjašnjavao stvarnost, na ovaj način se sve više udaljava od osnove, a te promjene sakrivaju i zamagljuju istinu.

Kad je riječ o ovome, i u najstarijim religijama ima toliko neobičnosti i svake vrste izvrnutih vjerovanja, izmišljotina koje sakrivaju lice stvarnosti. Jednako kao u najstarijim religijama - budizmu, bramanizmu, konfučijanstvu, toga ima i u taoizmu,

svjetskim religijama – hrišćanstvu i judejstvu, i, koliko god malo, ali ima, i u ovoj posljednjoj i najvećoj vjeri – islamu...»[*]

U mom srcu je Allahov nur,
Njegovo ime je savjest.
Tolstoj

Pismo Lavu Tolstoju

Prošlo je od tad šest godina. Međutim, niti se očinsko srce Ibrahim-age umirilo, niti je majčinsko srce Jelene Vekilove prestalo nemirno kucati. Ono glavno što su čekali bilo je kojoj vjeri će služiti njihovi sinovi. Bog im je podario i treće dijete. Kćerka Rejhan je imala trinaest godina. «Kuda bi otišli i od koga bi dobili razuman savjet», razmišljali su. Oficijelni državni krugovi i teolozi nisu mogli pomoći u problemu porodice koja se našla u bezizlaznoj situaciji.

Između generala Ibrahim-age, njegovog starijeg sina Borisa (Farisa) sa Tehnološkog instituta u Petersburgu i mlađeg, Qlebija (Galiba), koji je bio oficir vojne škole Aleksejev u Moskvi, zapodjenuo bi se često ozbiljan razgovor o pitanju vjere u ovoj situaciji:
«Ko smo mi, kojem narodu pripadamo?»
Ovakvim upornim propitkivanjem braća su se često obraćali svojim roditeljima, tražeći rješenje svog problema.

Pogledajte kako Faris (Boris) Vekilov priča o ovoj situaciji:
«Bilo mi je 19 godina. Uporedo sa školskim obavezama, nije me napuštala misao o prelasku na islam. Okolnosti 1904.-1905. godine trebalo je da pomognu ostvarivanju ove moje namjere. Situacija sa loše zamišljenim rusko-japanskim ratom, revolucionarnim duhom među narodom, prisilila je carsku vladu da donese neke liberalne odluke.

1904. godine objavljen je «Manifest o slobodi vjere». Onima koji su iz bilo kog razloga napustili vjeru roditelja, sad je bilo dozvoljeno da se vrate. Čovjek je trebalo samo da to želi i sve je riješeno. Moji roditelji su bili iskusni ljudi i kad sam tek bio došao u Petersburg nisu vidjeli smisla da potežu ovo pitanje u neposrednoj blizini pobornika pravoslavne (hrišćanske) religije. U pismu koje je moja majka uputila Lavu Tolstoju može se primijetiti sa koliko pažnje je razmišljala o postupcima. Da bi izbjegli neugodne događaje, dosta smo kasnili sa sprovođenjem namjere u djelo. Moj otac (Ibrahim-aga Vekilov) i majka Jelena Vekilova su zaključili da niko drugi osim inteligentnog pisca Lava Tolstoja ne bi mogao dati razuman odgovor na ovo ozbiljno porodično pitanje.»

Jelena Vekilova, 2. marta 1909. godine, iz Tiflisa piše pismo Tolstoju i govori o individualnom prodičnom stavu prema vjeri.

[*] Pismo koje je Tolstoj napisao Jeleni Vekilovoj 15. marta 1909. godine; «Literaturniy Azerbaydjan» Dergisi, No:12, 1978, str. 114

«Dragi naš profesore, Lave Nikolajeviču,

Nemam riječi da iskažem izvinjenje što sam Vas omela svojim pismom. Znam da je mnogo onih koji poput mene žele od Vas dobiti umno mišljenje. Ja se i pored toga opet obraćam Vama, pošto me je život doveo pred pitanje na koje nisam u stanju sama odgovoriti.

Pokušat ću Vam ukratko objasnti šta želim. Imam pedeset godina. Majka sam troje djece. Muž mi je musliman. Vjenčali smo se zakonski (vjersko vjenčanje nismo obavili). Naša djeca su hrišćani. Kćerka mi ima 13, a jedan sin 23 godine i trenutno studira na Tehnološkom institutu u Petersburgu. Drugi sin ima 22 godine i oficir je u vojnoj školi Aleksejev u Moskvi. Moji sinovi traže od mene dozvolu da prihvate vjeru svog oca. Šta bi trebalo da uradim? Ja znam da je to sad moguće, a u isto vrijeme znam i za loše relacije sa stranim sunarodnicima koji ovdje žive. Moje sinove na ovu ideju nisu potakli neki sitni porodični problemi. Oni ovim ne očekuju ni materijalni boljitak niti imaju neki poseban statusni interes. Oni samo imaju za cilj da pomognu tatarskom (azeri-turskom) narodu koji je ostao neprosviječen. Postajanje njegovim dijelom i međusobno ispomaganje za njih je ravno vjeri. Ja se, međutim, bojim da ih svojim razmišljanjem ne uputim u pogrešnom pravcu. Ja sam usamljena u ovim brigama... ah...kad bih Vam samo mogla napisati sve o svojim jadima, mukama, svojim unutrašnjim sukobima... Pišem ovo lijući suze majke koja ludo voli svoju djecu. Toliko sam raspamećena da sam došla u situaciju da od Vas tražim glas razuma. Vi, samo Vi sa svojim umom možete da osjetite kakav će rezultat imati ovo u današnjim uslovima života. Moja briga se Vama može učiniti sitnom i jednostavnom, ali meni ona zadaje grozne muke.

Lave Nikolajeviču, Vi niste nikad uskratili svoje iskrene i vrijedne savjete malim ljudima poput nas. Znajući to, skupila sam hrabrost i uznemirila Vas ovim svojim traženjem. Molim Vas, utješite me. Puno, puno se izvinjavam što sam Vam oduzela dragocjeno vrijeme. Na taj korak me je primorala neizmjerna majčinska ljubav.»

Srdačno uz Vas,
Jelena Jefimovna Vekilova
Tiflis, Učebniy Pereulok I, kuća 8

Islam je uzvišeniji od hrišćanstva.
Tolstoj

Odgovor Lava Tolstoja

Tolstoj ovako govori u uzvratnom pismu koje je poslao iz Jasne Poljane 15. marta 1909. godine:

«Jeleni Jefimovnoj (Vekilovoj),

Neizmjerno je dragocjena želja Vaših sinova da pomognu tatarskom narodu u prosvjećivanju. U ovakvoj situaciji ne mogu da objasnim koliko je važno da prihvate islam. Uopće gledano, treba da Vam kažem, ja mislim da u pitanju kojoj će vjeri pripadati, čovjek treba sam sa sobom da odluči, a ne službenim priznanjem. Prema tome, Vaši sinovi ne moraju nikoga obavještavati o tome da smatraju da je islam za njih vjera viša od hrišćanstva i da prelaze iz jedne vjere u drugu. A možda je to neophodno. U tom slučaju, međutim, ne mogu ništa da kažem. Prema tome, Vaša djeca bi trebala da odluče sami o tome da li će ili ne, obavijestiti vladine organe o tome.

Što se tiče uzvišenosti islama spram hrišćanstva i posebno velikodušnosti namjere Vaše djece, od sveg srca se slažem s tim. Koliko god bilo čudno da to govori čovjek koji drži krajnje do hrišćanskih ideala i doktrina, u istinskom značenju, ja moram reći da nemam nikakve sumnje u to da je islam prema njegovom posebnom vanjskom odrazu, na neuporedivo višem nivou od hrišćanske crkve. Kad bi se govorilo o davanju prvenstva između hrišćanske crkve ili islamske vjere, svaki pametan čovjek bi nesumnjivo umjesto nerazumljivog božanstva trojnih osobina, svetkovina iskupljenja grijeha, vjerskih obreda, molitvi Isusovoj majci, bezbrojnih molitvi svecima i njihovim slikama, uvijek smatrao uzvišenijim islamsku vjeru koja zapovijeda Jednog Boga, a ovo je poslanik. To drugačije i ne može da bude.

Kao što se usavršava (sazrijeva) vjerska osnova koja čini bit života svakog pojedinca i cijelog čovječanstva, tako se razvija i usavršava sve u životu. Kad je riječ o sazrijevanju vjere, to je onda njeno pojednostavljivanje, rasterećivanje od svega što ju čini nerazumljivom i nepojmljivom. To je upravo ono što su radili učenjaci koji su postavljali osnove vjere još od najstarijih vremena, uklanjanje svega što vjerske istine čini nerazumljivim. To su ona uzvišena vjerska poimanja koja prepoznajemo u svim vjerama, nalazimo ih i u indijskim Vedama, poslije u učenju Mojsija, Bude, Konfučijea, Lao Tzua, hrišćanstva i Muhammeda. Svi novi vjerski priklonici postali su veliki ljudi skidajući sa vjere oklop krutog starog značenja i otkrivajući istine, dublje, jednostavnije i umu prihvatljivije. Postali su veliki ljudi, ali nisu mogli objasniti svu svjetlost istine, dubinu i jednostavnost bez razilaženja sa starim pogrešnim shvatanjem. Koliko god imali obavezu da ne prave greške, da sve što kažu bude izvorna istina, bez laži, učenicima koji su daleko ispod svojih učitelja prilično je teško omogućiti da vide pravu stvarnost, ako pri tom ne shvate činjenice u svoj njihovoj dubini, pri tome uzburkavajući nepoznate i nepotrebne elemente koji su joj dodati u želji da budu prihvatljivije i praktičnije prikazane.

Koliko god vjera da je svjesna ovih iskrivljavanja stvarnosti, njih je toliko da i kad budu otkriveni od onih koji služe vjeri, opet istina ostaje negdje u mraku. Upravo zbog toga i u starim religijama ima toliko čuda i i izmišljotina koje ne daju na svjetlo pravoj istini. Toga ima u najstarijoj vjeri, brahmanskoj, malo poslije nje i u jehudijskoj vjeri, pa onda kod Bude, Konfučijea, u taoizmu, poslije u hrišćanskoj i na kraju u islamskoj, kao posljednjoj vjeri. Sa ovog gledišta islam je u najpovoljnijoj situaciji.

*Kad bi se iz islamske vjere odbacilo sve ono što je strano i neprirodno i glavne vjerske i duhovne doktrine Muhammedove vjere postavile na izvorne temelje, prirodno je da bi se osnove svih velikih religija i naročito osnove hrišćanskih doktrina koje priznaju stvarnost našle u istom.** *

Pišem Vam ovako nadugo i naširoko da biste svojim sinovima prenijeli ovo, i da biste mogli iskoristiti ova razmišljanja u realizaciji njihovih dobrih ideja. Pomoći da se sa velikih istina koje čine kvalitet vjere skine crna zavjesa jedna je od najboljih stvari koje može uraditi čovjek. Ako Vaši sinovi ovo smatraju svojom porodičnom obavezom, onda će njihov život biti pun i savršen.

Ne znam da li Vi i Vaši sinovi znate za dva učenja u islamu koja posebno zahtijevaju čuvanje od pogrešnih ideja i opsesija koje bi mogle sakriti istine uzvišenih temelja?

*Obje ove pomenute grupe su istraživane i još se istražuju. Jedna od njih su Behaije koji su iz Irana došli na područje Turske i tu se naselili. Behaije su dobile ime po sinu Behaullaha koji je živio u Akki. Samo, ovaj mezheb koji prihvata jedinstvenu ljubav kao vjerovanje cijelog čovječanstva, ne uvažava nikakav oblik pobožnosti.** *

Drugi, pristalice grupe koja se pojavila u Kazanu, nazivaju sebe «Allahovom vojskom» i «Vaisovci» prema imenu osnivača pokreta. I ovo vjerovanje je zasnovano na ljubavi i sljedbenici se drže daleko od svega što je protivno ljubavi. Vođe ovog pravca ili tarikata se hvataju i zatvaraju.

Ako moja razmišljanja budu i na koji način koristila, bilo bi mi jako drago da me Vi ili Vaši sinovi obavijestite o njihovim odlukama u vezi sa ovom stvari.»

Lav Tolstoj

---

* Zato što je temeljni izvor vjera Bog. Što se tiče učenja, to je vjerovanje u Boga i sve ono zbog čega se vjeruje u Boga. U ovom smislu, kao što to Tolstoj kaže, da se vjere nisu iskvarile, sve bi se objedinile u temeljima islama.

* Bahaijevo učenje na koje Lav Tolstoj skreće pažnju kao pogrešno je jedan krivi pravac koji je nastao u Iranu pod vođstvom Mirze Husejna Ali Nurija (1817-1892) kojeg će njegovi sljedbenici prozvati Bahaullahom. Mirza Husejn Ali je udario temelje ovom vjerovanju, objavljujući kako je Šejh-baba Mirza Ali, čiji je murid bio i koji je ubijen u Tebrizu 1863. godine, od Muhammedove i drugih vjera obećani Božiji Poslanik. Nakon proglašenja za Poslanika, Mirzu Husejna su slali u izgnanstvo u različite krajeve Osmanskog carstva, gdje je on nastavio sa širenjem behaijskog učenja. Nakon smrti Mirze Husejna (Bahalullaha) liderstvo pokreta preuzeo je njegov stariji sin Abdu'-l-Baha (1844-1957), a kad je on umro, liderstvo je prešlo u ruke najstarijeg unuka Ševki-efendije. Behaizam, koji je u početku izgledao kao jedan islamski pravac, vremenom je izgubio svaki karakter vjerskog. U behaizmu ima osnova jehudijskog i hrišćanskog učenja. Dnevno su tri puta obavljali poseban namaz. Čim se ovaj mezheb svojim učenjem sasvim odvojio od islama, njegovi sljedbenici su prestali da Kabu smatraju kiblom. Kiblu im je predstavljala Behaullahova kuća. Behaijsko učenje su uredovale dvije svete knjige. To su *El-Ikan i Kitabu'l-Akdes*. Pošto u našoj zemlji nisu prihvaćeni kao nova vjera, sudskom odlukom br. 2345 i na osnovu 1252. od 13.10.1962. godine, nije data dozvola za izgradnju posebne bogomolje.

Vidi se da je Tolstoja jako uzbudilo pismo koje je napisala majka. To se može shvatiti iz pisma napisanog u brzini i na četiri stranice. Tolstojeva rečenica: «*Ja moram reći da nemam nikakve sumnje u to da je islam prema njegovom posebnom vanjskom odrazu, na neuporedivo višem nivou od hrišćanske crkve*» konačni je odgovor na zabrinutost porodice. Pismo je u porodici čitano kao sudska odluka i tako je i prihvaćeno.

Nakon Tolstojevog pisma, Vjerska zajednica Zakavkazja u Tiflisu je učlanila sinove generala Ibrahim-age Vekilovog i tom prilikom su dobili i službenu potvrdu potpisanu od muftije Mirza Husejn-ef. Kayipzadea. Mladići su dobili službeno i nova imena: Boris je postao Faris, a Kleb je sad bio Galib.

Original pisma koje je Lav Tolstoj uputio Jeleni Vekilovoj muzeju Lava Tolstoja u Moskvi poklonio je 1978. godine Jelenin sin Faris. Pisma su i danas izložena u muzeju.

Za muslimane nema drugog Boga osim Allaha,
A Muhammed je Njegov Poslanik.
Tolstoj

BILJEŠKE IZ JASNE POLJANE

Svoja uvjerenja vezana za islamsku vjeru slavni pisac Lav Tolstoj nije iskazao samo u pismima Vekilovoj. Veliki broj njegovih prijatelja i kolega u poslu koje je imao u blizini pisali su i govorili o dubokim razgovorima sa Tolstojem, a u vezi sa islamskom vjerom i likom Muhammeda. Prvi, pak, jasan Tolstojev iskaz o prihvatanju islama može se naći u slijedećim navodima.

Slovak D. P. Makovitski je šest godina bio privatni Tolstojev ljekar. Na osnovu bilježenja razgovora koje je Tolstoj u to vrijeme vodio sa brojnim prijateljima, on je napisao veliko djelo pod nazivom *Pored Tolstoja, u periodu 1904-1910.*

Djelo je u četiri toma prvi put objavljeno u Moskvi, 1979. godine, i to pod naslovom *Bilješke iz Jasne Poljane*. Na 356 strana trećeg toma navedeni su Tolstojevi porodični razgovori. Čitalac tu ponovo može biti svjedokom Tolstojevog srčanog suosjećanja prema brigama životne saputnice generala Ibrahim-age Vekilovog, kao i njegovih osjećaja prema islamskoj vjeri.

Pogledajte kako doktor Dušan Petrovič Matkovski opisuje ovu situaciju:

13. marta 1909. godine, Lav Nikolajevič Tolstoj u jednom razgovoru reče: «Dobio sam pismo od jedne majke. Piše da je otac njene djece musliman, a ona hrišćanka. Ima dva sina, jedan je student, drugi oficir. Obojica žele da pređu na islam.»

Na ove Tolstojeve riječi, Sofija Andrejevna (Tolstojeva supruga) reče: «Možda njeni sinovi hoće da postanu muslimani zato što tako mogu imati više žena?»

Tolstoj će na to: «Ma ne.... Kao da je i kod nas malo onih koji imaju više žena? Dok sam razmišljao o ovom pismu, mnogo šta mi je postalo jasnije. Muhammed se nije nikad slagao sa evangelističkim (hrišćanskim) shvatanjima. On nije čovjeka smatrao Bogom, niti se je sam poistovjećivao s Njim. Za muslimane nema drugog Boga osim Allaha, a Muhammed je Njegov Poslanik. U tome nema ničeg zagonetnog niti sumnjivog.»

Sofija Andrejevna (Tolstojeva supruga) sada upita: «A šta je bolje? Hrišćanstvo ili islam?»

Tolstoj: «Za mene je to jasno, islam je bolji, uzvišeniji.»

Nakon kraće šutnje, Lav Nikolajevič ponovi: «U međusobnom poređenju islam je uzvišeniji. Meni je islam puno pomogao.»

Mihail Vasilijevič (Tolstojev prijatelj) reče: «A Nekrasovi iz Zaporožja?* Oni su prešli na islam...»

«Kako se razvijao čovjek, tako su se razvijale i osnove vjerovanja, taoizam, budizam, hrišćanstvo... Osnove svih njih su, ustvari, iste. Kako vrijeme prolazi, to jedinstvo i jednostavnost su sve jasniji...»

* To su Kozaci sa Dona koji su prebjegli u Tursku pod vođstvom atamana Ignata Nekrasova, nakon smirivanja Bulavinskog ustanka 1787. godine. (Ovdje je vjerovatno u pitanju štamparska greška. Bulavinski ustanak je ugušen 1708. godine.[Prim.prev. R.S.])

Zabrinuta majka Jelena Vekilova

Osamdesetak godina nakon dopisivanja slavnog pisca i zabrinute majke, u listu «Literetarnuya Gazeta» (br. 7, 1991.) objavljen je dosije u vezi sa porodičnim pismom generala Ibrahim-age Vekilova. Dosije je bio posvećen jedinstvenom Kur'an-i Kerimu u kojem su sabrana sva učenja islamske vjere. To je bio dobar početak za hiljade ruskih čitalaca koji su htjeli jasne i nepretjerane informacije o temeljima islamskog vjerovanja.

Novine koje su posvetile više poglavlja pismu Lava Tolstoja Jeleni Vekilovoj morale su priznati da «nažalost, nemaju nikakvih informacija o samoj Jeleni Vekilovoj».

U Azerbejdžanu je bila samo jedna osoba koja je mogla odgovoriti na ovo pitanje: jedina unuka generala Ibrahim-age, Galibova kći, prof. Lejla Vekilova. Potomak jedne vojničke porodice, Vekilova ovako opisuje svoje bližnje:

«Moja baka Jelena se sa djedom, mladim oficirom Ibrahimom Vekilovim, upoznala na jednom oficirskom druženju u Tiflisu. Naša loza Vekilovih potiče od Kozaka iz grada na granici Azerbejdžana. Rod Zadegana kojima pripada naša loza postoji službeno već više od 350 godina. On je domovini podario veliki broj ratnika, učenjaka, pisaca i pjesnika.

Dvoje mladih su se zavoljeli. Na putu njihovoj sreći samo je stajala razlika u vjerskoj pripadnosti. Azerbejdžanac Ibrahim Vekilov je bio musliman, a Jelena Jermolajeva je bila pravoslavka (hrišćanka). Prema ondašnjim zakonima Ruskog carstva, za sklapanje braka jedan od supružnika je moralo da promijeni vjeru. Međutim, ni moj djed, a ni baka, nisu mogli protiv vjerskog odgoja koji su ponijeli iz svojih porodica. U takvoj situaciji, Ibrahim-aga Vekilov se obraća ruskom caru. Nakon dugog natezanja data im dozvola za vjenčanje. Međutim, djeca koja se rode u ovakvom braku, opet prema zakonima Ruskog carstva, trebalo je da budu odgojena kao pravoslavci (hrišćani).

Tako je Jelena krstila svoje troje djece – kćer Rejhan, sinove Borisa i Kleba. Međutim, djeca su pod uticajem svoje rodbine bila naklonjena islamskoj vjeri, pa će uz Tolstojev poticaj i prihvatiti islam...»*

Tolstoj i Nakšibendije

Na Tolstojev osamdeseti rođendan, jako puno prostora u novinama i časopisima koje su izlazile na kazan-tatarskom turskom jeziku, odvojeno je za napise o ovom piscu. Poznati tatarski pisci poput Abdullaha Tukaja, Fatiha Emirhana, Fatiha Kerimija pisali su o Tolstoju. U izdavačkim kućama kakve su «Fikir», «Ideal», «Vakit», El-Islah» i «Šura» pisali su se tekstovi i tekstovi o razumijevanju Tolstojeve filozofije i njegovom mjestu u svjetskoj književnosti. Među tim napisima se našla i korespondencija Tolstoja i nekih tatarskih pisaca. Pismo koje privlači najviše pažnje je upitnik sa pet tačaka iz 1909., a

* Izvor: Šemistan Nazirli, Topoğraf General Ibrahim Vekilov, Državna biblioteka Azerbejdžana; Baku «Zaman» 2002. Dok. br. 71277 i 70823

koji je Tolstoju poslao Fatih Murtazin, jedan od autora časopisa «Iktisat». Tolstojev odgovor uslijedio je 9. januara 1910. godine. Prijevod njegovog pisma na tatarskom jeziku bit će objavljen u broju 11. časopisa «Iktisat» (1910.).

U Tolstojevom odgovoru prepoznajemo jedan humanistički pristup kad kaže da je «svaka vjera lijepa i svaki čovjek koji vjeruje treba da traži smisao života, da voli ljude». Ono što je bilo zanimljivo u svemu ovom, osim pisma u kojima slavni pisac odgovara na pitanja, jeste to što je on Murtazinu iz časopisa poslao i jednu malu knjižicu pod naslovom *Jedan hadis svaki dan*. U ovoj knjižici Tolstoj navodi Muhammedove riječi i dodaje: «Ove božanske (melodične) riječi su potrebne pripadniku svake vjere».[*] U pismu koje je izašlo u časopisu Tolstoj priznaje da je o islamu učio od ruskih misionara, pošto nije znao arapski.

Prema prof. dr. Elfine Sibgatullinoj, misionari o kojima govori Tolstoj su bila jedna zanimljiva sufijska skupina 1860. godine među Tatarima. Iako je njen osnivač, Bahauddin Vaisov, pripadao nakšibendijskom tarikatu, bio je mislilac otvoren za novine u tarikatskoj filozofiji kao neminovnost društvenog života tog vremena... Međutim, zbog kritike vladine politike u pismu koje je poslao ruskom caru, Bahauddin Vaisov je poslan u izgnanstvo.

Prema prof. dr. Elfine Sibgatullinoj, Bahauddin Vaisov i Tolstoj su se sretali i nalazili zajednička gledišta u nekim temama. Poput Vaisova, čak je i Tolstoj došao na ideju da se udalji iz zemlje i društva.[*]

[*] Ravil Amirhanov. Tatarskaja Dorevolutsjonnaja Pressa (V Kontekste «Vostok-Zapad»), Kazan, Tatarskoje Knjižjoje Izdatelstvo, 2002; str. 141-142

[*] Tatar Edebiyati Tarihi, II. Cilt, Kazan, Tataristan kitap neşriyat, 1985.

TREĆE POGLAVLJE

TOLSTOJEVE ISPOVIJESTI

V j e r o v a n j e u B o g a

Kršten sam u hrišćanskoj pravoslavnoj crkvi i kao dijete odgajan prema svim pravilima ovog pravca. Kako u djetinjstvu, tako sam i u svojim mladalačkim godinama još uvijek bio vezan za ovo učenje. Međutim, sa svojih osamnaest godina, kad sam nakon dvije godine napustio studij na univerzitetu, u meni više nije bilo traga ikakvom vjerovanju u bilo šta čemu su me podučavali. Ako bi trebalo da sudim prema doživljajima i uspomenama iz prošlosti, ja se, ustvari, ne bih smatrao nekim posebno velikim vjernikom. Uprkos tome, poštovao sam uvjerenja ljudi u svojoj okolini i vjerovao u ono čemu su me poučavali. To, ustvari, i nije bilo baš srčano vjerovanje.

Kakvo god bilo moje razilaženje sa vjerskim uvjerenjima, u periodima koja su prošla među ljudima koji su pripadali kulturnom i aristokratskom sloju, pa i sad kakvo god da bilo dalje, ono je takvo kakvo je. Vjerujem da je ista situacija kod dosta ljudi. To je ono da, kako živi većina ljudi u našem okruženju, tako živimo i sami kao pojedinci.

Veliki dio čovječanstva živi prema načelima koja nemaju ništa zajedničko sa temeljima vjerovanja, čak su i posve suprotni njima. U našem načinu života nema puno mjesta za vjerska učenja; niti nailazimo na njih u našim relacijama sa drugim ljudima, niti imamo veze s njima u našem privatnom životu. Na bilo kom mjestu, vjerske principe uzimamo kao nešto daleko od života, nevezano za njega. Da se pojave ne znam gdje pred nama, gledali bismo na to kao nešto izvanjsko, nešto što život dubinski ne zanima.

Da li je neki čovjek vjernik ili nije, kako u stara vremena, tako i danas, veoma je teško razumjeti iz života i postupaka tog čovjeka.

Vjerovanje, bilo danas ili nekad davno, uvijek se nastojalo nametnuti pritiskom izvana, pa ljudi, osjećajući u njemu beskrajnu sigurnost, nisu morali da mu daju posebno mjesto u svojim životima. Vjerovanje je, pod uticajem životnih okolnosti koje preokreću temelje znanja i uvjerenja, u sazrijevanju ili već sazrilo.

Veliki dio ljudi vjeruje da je bez greške i da i dalje slijedi iste doktrine kojima je podučavan u djetinjstvu; ali ne, on je, ustvari, odavno već izgubio takva učenja, takvo vjerovanje.

Mislim da je ova situacija kod većine ljudi ista. Ja, svakako, govorim o ljudima koji su obrazovani poput nas, to jest ljudima koji stoje otvoreno spram sebe; ne mislim na ljude koji vjeru koju ispovijedaju uzimaju kao sredstvo u svrhu svojih ovozemaljskih ciljeva. Ustvari, takvi ljudi su pravi nevjernici; jer, za njih je vjera sredstvo da bi postigli bilo koji cilj u ovom životu. Nema sumnje da to ni u kom slučaju nije vjera. Neki ljudi su odavno već buktinjom znanja i života obrisali i pomeli ostatke tog truhlog zdanja, ali neki to još nisu ni opazili.

Da, vjerovao sam u Boga; ako treba bolje da kažem, nisam poricao da postoji Bog, ali u kakvog Boga sam vjerovao, to je ono što ne bih mogao objasniti.

Što se mene tiče, ja sam u svojim tekstovima podučavao druge ljude u onom za što sam smatrao da je istina, u istinskoj spoznaji do koje sam dopreo. Dakle, ljudima sam objašnjavao da treba živjeti onako kako sam to i sam radio, tumačio da je porodica mjesto u kojem čovjek najspokojnije živi. Tako je tekao i moj život. Ali, nakon pet godina ovakvog života susreo sam se sa nečim čudnim. U nekim trenucima bi se iznenada moj um našao obavijen sumnjama. Činilo mi se kao da moj život u tim trenucima stoji, kao da vrijeme ne prolazi. Sam sam se sebi činio kao da ne znam kako da živim, šta treba da uradim. Izgubio sam ravnotežu i pao u melanholiju. Ipak, ovo stanje nije dugo trajalo. Tu gdje je moj život zastao, sad je nastavio opet kao i prije, ali su momenti sumnji počeli sve češće i u sve težoj formi da mi se iznova dešavaju. U trenucima kad bi moj život ovako zastao, uvijek su se ponavljala ista pitanja:

Zašto? Dobro, a što će sutra biti?

U početku sam mislio da su ovo besmislena, beznačajna pitanja. Smatrao sam da su odgovori na njih jasni, da postoje i da ću ja lahko doći do njih. Prije svega, mislio sam da će sa odgovorima na ova pitanja nestati i problema koji mi se dešavao. Međutim, nisam imao vremena baviti se ovim. Ako budem htio jednom, razmišljao sam, ja mogu naći odgovore na ova pitanja. Ali postepeno, pitanja su dolazila sve češće i u sve većem broju; povrh svega, to su bila pitanja na koja je bilo jako teško naći odgovor. Isto poput tačke koja neprestano pada na isto mjesto, ova pitanja bez odgovora su se skupljala kao fleka i rasla sve više. Kako izgleda čovjek bolestan od neke unutarnje bolesti, tako sam izgledao i ja. Prvo se pojavljuju mali znaci na koje bolesnik ne obraća pažnju, onda se ti znaci sve češće ponavljaju i onda se vremenom zapadne u takvo stanje da je nemoguće spasiti se. Postepeno je bol veća i bolesnik nema više vremena da razmišlja. Tada primjećuje da su stvari kojima nije pridavao značaja dok je bio zdrav, ustvari najvažnije stvari u njegovom životu: to jest, smrt.

Moj život kao da je stao: samo sam disao, jeo, pio i spavao. Nisam mogao ni da govorim o tom kako živim, jer nisam ni imao nikakve želje da razgalim dušu i napojim um. Jako sam dobro znao da i kad bih to želio, ostvario ju ili ne, opet se na kraju ne bi ništa promijenilo.

Nastavljao sam da živim, ali je to bilo tek nastavljanje sa životnim funkcijama. Stigao sam na ivicu provalije i vidio dobro da ispred mene nema ništa osim ništavila. Nisam mogao ostati tu dokle sam stigao, ali isto tako nisam mogao ni zatvoriti oči pa da ne vidim kako ispred mene stoji samo stvarnost i patnja. Moj život je bio sušta zapuštenost.

Ko ne zna onu istočnjačku priču o zvijerima na koje nailazi putnik u pustinji! Putnik se, da bi se spasio od zvijeri, baca u neki presahli bunar. U tom trenutku vidi na dnu bunara aždaju kako otvorenih čeljusti čeka da ga proguta. Jadni čovjek, ne usuđujući se ispeti gore da ne bi bio raskomadan od zvijeri, ne mogavši se baciti na dno da ne bi bio progutan od aždaje, hvata se za neku grančicu izraslu na zidu bunara i očajnički se drži za nju. Nedugo zatim ruke počinju da mu otkazuju i on shvata da će ga zadesiti jedna od te dvije nesreće, ali se on i dalje drži za granu. Baš tada čovjek opazi nekoliko miševa kako obilaze oko grane za koju se držao i počinju da je grickaju. Grana bi pukla, a on bi pao direktno u čeljust one nemani na dnu. Vidjevši to, putnik shvati da više nema nade za spas. Dok je u očaju razgledao okolo, vidje kapljice slatke smole po lišću na grani; čovjek isplazi jezik i poče da ih liže. Eto, ja sam bio baš poput tog putnika; iako sam znao da aždaja smrti mene neizbježno čeka, da je spremna da me raskomada, posljednjom nadom sam se držao za grane života, ne shvaćajući nikako kako je moj um dopao ovih jada. Probao sam da liznem med koji mi je pružao utjehu do tog vremena, ali med više nije imao ukusa. Dok je neman smrti otvorenih čeljusti čekala da me proguta, gramzivi miševi u mom životu nastojali su da iščupaju granu koja me je držala. Vidio sam da ne mogu izbjeći jedno, aždaju ili miševe, a s njih oka nisam mogao skinuti. Uostalom, to više nije bila bajka; to je bila sušta stvarnost. Istina koja nije mogla biti drugačija i u koju se svako mogao uvjeriti.

Pitanje: «Zašto živim?»

Odgovor: «Ako nisi shvatio da se u beskrajnom prostoru, u beskrajnom vremenu, smjenjuju sitne stvarčice, u beskrajnim kombinacijama, onda nisi shvatio ni to radi čega si na zemlji.»

U trenucima ovakvog istog razmišljanja sebi sam govorio: «Cijelo čovječanstvo se razvija prema duhovnim načelima i idealima koji mu diktiraju pravac. Ovi ideali nalaze svoju realizaciju u vjeri, nauci, umjetnosti, državnim formama. Sa rastom ovih ideala, i sam čovjek doseže veći stepen sreće. A i ja sam dio tog čovječanstva. Upravo zbog toga, moja obaveza je da doprinesem spoznaji ljudskih ideala i njihovom ostvarivanju.»

U trenucima kad je moj um bio nemoćan, zadovoljavao sam se ovakvim odgovorom. Međutim, čim bi se pitanje života javilo u meni u punoj svojoj čistoti, ova teorija bi se odjednom rušila. Ostavimo po strani gomilu suprotnosti iz različitih uglova ove filozofije u kojoj mjesto zauzimaju ljudski ideali sa nesavjesnom glupošću koja se nastoji predstaviti kao opći rezultat do kojeg se došlo naučnim istraživanjem malog dijela čovječanstva. Nećemo reći da je ova filozofija ludost, ali ono što zbunjuje jest slijedeće: «ako želimo odgovor na pitanje koje se pojavi pred svakim čovjekom: «Šta sam ja?», «Zbog čega postojim?» ili «Šta je moja dužnost?», onda bi prvo trebalo da odgovorimo na ovo pitanje: «Šta je smisao postojanja čovječanstva u cjelini u odnosu na jako mali komadić, odsjek vremena koji je samo naš?»

Da bi mogao dati na ovo komentar, čovjek mora prvo shvatiti čovječanstvo sa svim njegovim tajnama, razumjeti kakvo je to čovječanstvo ljudi koji još ni sebe sami ne shvataju.

Čovjek može sebi iskreno postaviti pitanje: «Kako bi trebalo da živim»? Znanje koje je stekao iskustvom, na ovo pitanje dat će mu odgovor tipa: «Istraži beskonačne djeliće u odnosu na vremenske i zajedničke mogućnosti, pa ćeš shvatiti svoj život». Ipak, isti taj čovjek neće biti zadovoljan ovakvim odgovorom. «Istraži nama nepoznat život tog

čovječanstva bez početka i kraja, do u najsitnije detalje, pa ćeš onda shvatiti smisao vlastitog života!»

Kad bi moglo da se ne postoji

Mladić koji nije doživio bolest, starost i smrt i koji ne zna šta je to, sretni princ Sakja Muni, jednom u šetnji naiđe na starca izgubljenog izgleda, sa čijih je bezubih usta kapala pljuvačka. Princ koji do tada nije ni znao šta znači starost, upita svog kočijaša šta je to, kako se to dešava čovjeku, kako zapada u to žalosno stanje. Kad je saznao da svi ljudi imaju zajedničku sudbinu, da će mu to sljedovati isto i ako je sam kraljev sin, princ nije više mogao da nastavi sa šetnjom, nego je zatražio da se vrate da bi razmislio o svemu ovom. Povukavši se u osamu, danima je razmišljao i na kraju došao do utješnog saznanja. Ponovo je izašao u šetnju raspoložen i sretan. Ovaj put srete bolesnog čovjeka, svog u oteklinama, bez snage i očiju bez sjaja. Princ koji do tada nije nikad vidio bolest, zaustavi kola i kočijaša upita šta je sad to. Saznavši da je to bolest, da može pogoditi svakoga, da od iste bolesti može oboliti čak i zdravi i sretni kraljević, princa ponovo napustiše radost i hrabrost, te on naredi da se vrate nazad. Kao i ranije, i sad je tražio utjehu duboko se zamislivši. Uspio je da se utješi, pa izađe u šetnju i treći put. I u ovoj trećoj šetnji naišao je na novi prizor. Vidio je da ljudi nešto nose, pa upita kočijaša:

- Šta je ovo?
- To je dženaza.
- Šta je to dženaza?
- To je svačiji kraj.

Princ priđe umrlom, otkri ga i pogleda mu lice.

- Šta će mu sad uraditi, upita.
- Ukopat će ga.
- A zašto?
- Zato što više neće oživjeti i od njega više neće biti ništa osim teškog zadaha i crvi.
- Je li takva sudbina i ovih ljudi? I moja? Zar će i mene ukopati, zar i od mene neće ostati ništa osim teškog zadaha? Zar će i mene crvi jesti?
- Da.
- Vratimo se. Ne želim više da šetam niti ću to ikad više poželjeti.

Sakja Muni ovaj put nije mogao da se utješi. Zaključio je da je život jedna velika tuga. Svu svoju snagu trošio je na to da sebe i druge spasi od tog. Da se spasi od života tako da se ne ponovi ni u kakvom obliku nakon smrti, da se iskorijene iz osnova.

Kad odgovori na pitanje života, ljudsko znanje je tek tada na putu da dade konačne odgovore.

Sokrat je govorio: «Materijalni život je tuga i obmana. Zbog toga je sreća u negiranju materijalnog života i mi treba da težimo tome.»

Šopenhauer kaže: «Život je nešto što treba da postoji, ali je tuga; prelazak u ništavilo je, pak, jedina sreća.»

I hz. Sulejman govori o ovome: «Sve na ovom svijetu: glupost i znanje, bogatstvo i nemaština, radost i bol; sve to je prazno, ništa. Čovjek umire i odlazi, a iza njega ne ostaje ništa. To je sve.»

Buda je rekao: «Ne može se živjeti sa znanjem o neizbježnosti boli, jada slabosti, starosti i smrti. Čovjek mora sebe osloboditi od života, od svake mogućnosti života.»

Kao da me moj put kroz nauke nije oslobodio beskorisnosti, nego je čak i pojačao tu beskorisnost. Nijedno od mojih saznanja nije mi dalo odgovor na pitanje života. Svako drugo saznanje mi je davalo obrnut odgovor u odnosu na neko treće, tako potvrđavalo moj osjećaj beskorisnosti i pokazalo mi da zaključak do kojeg sam došao nije plod mojih iluzija, mog bolesnog duševnog stanja. Ne, nego je sve to potvrdilo da ispravno razmišljam i da su velikani ljudskog roda došli do istih zaključaka do kojih i ja sam.

U ovom nema greške; sve je praznina i smrt je mnogo bolja od života. Čovjek svakako treba da se oslobodi života. Kako je sretan onaj što se uopće nije ni rodio.

Pronaći nepoznato

Rješenje nisam mogao pronaći u nauci, pa sam ga počeo tražiti u životu; nadao sam se da ću ga moći naći kod ljudi u svojoj okolini. Tako sam počeo da motrim ljude. Zanimalo me je kako se postavljaju drugi ljudi prema ovim pitanjima koji su mene vukla za sobom u beznađe.

Dobro, do kakvog odgovora su došli ljudi koji mi liče prema nivou obrazovanja i načinu života? Vidio sam da su ljudi iz mog okruženja, tražeći spas iz strahovite situacije u kojoj smo se nalazili, pronašli četiri različita izlaza.

Prvi izlaz je bio put neznanja. To je značilo ne znati i ne smatrati da je život jedna nevolja i rasulo.

Drugi izlaz je epikurejski put. Osnova ovog razmišljanja je u ovome: i u spoznaji beznađa života, čovjek treba da uživa blagodeti koje mu on pruža.

Ljudi iz moje okoline su većinom ovako gledali na stvar. Unutarnji porivi su im omogućavali da više misle na sticanje blagodati nego na jad, pa su tako nalazili mogućnost zaborava u moralnoj neosjetljivosti.

To što su bili u dobroj situaciji uprkos tom nemoralu i neosjetljivosti samo je slučajnost.

Ljudi našeg doba u velikoj većini ovako razmišljaju i osjećaju. To što neki ljudi proglašavaju filozofijom paralizu snaga ideje i vizije, ne izdvaja te ljude iz grupe onih koji nastavljaju da ližu med da ne bi vidjeli problem života. Ja ne mogu da se složim sa tim ljudima. Budući da ja nemam njihovu bezosjećajnost spram snage vizije, ne mogu to da uradim ni vještački. Ne bih mogao da skinem očiju sa miševa ili one aždaje, poput svakog čovjeka koji ih je jednom vidio.

Treći izlaz je put snage i energije. Njegova osnova je slijedeće: čim čovjek shvati jad i tugu života, treba da to eliminira.

Četvrti izlaz je put slabosti. On se temelji na slijedećem: iako čovjek shvata jad i tugu života i zna da ništa neće proizići iz njega, on ga uporno živi.

Ljudi iz ove skupine znaju da je smrt bolja od života, ali se oni ponašaju kao da očekuju nešto, pošto nemaju snage za samoubistvo kojim bi spriječili sebe da griješe. To je put slabih: jer, ako mogu biti bolji i ako za to imam dovoljno snage, zašto oklijevam da budem bolji? Eto, ja sam bio u ovoj grupi.

Ljudi iz moje skupine su se na različite načine oslobađali te strašne suprotnosti. Koliko god primoravao svoj um, nisam mogao da prokrčim jedan peti pored ovog

četvrtog puta. Bilo je samo neke koristi. Jedna od njih je nerazumijevanje da je život sačinjen od jada i tuge, da je prazan i da je bolje ne nastavljati ga takvog. Međutim, za mene nije bilo moguće da ovo ne znam. Ja sam to jednom vidio i nije bilo govora da to ne znam, oči nisam mogao više odvratiti od tog.

Druga korist je prihvatanje života kakav jeste i nerazmišljanje o budućnosti. Ja, međutim, ni to nisam mogao da uradim. Iako znam da starost, bol i smrt postoje, ja, poput Sakja-Munija, ne bih izlazio van. Uprkos tome što je moja životna snaga bila jaka, nisu mi se sviđali trenutne slučajnosti koje su mi pružale kratkotrajno uživanje.

Treća korist bi bilo samoubistvo, prekid života nakon spoznaje da je on jedna nevolja i glupost. To sam shvatao, ali ne znam razlog ni ja, nisam pokušao da se ubijem.

Četvrta korist, pak, je spoznaja da je bivstvovanje prema hz. Sulejmanovom i Šopenhauerovom gledištu blesava, meni namijenjena radnja koja se zove život; pranje, oblačenje, jelo, razgovor, pa i pisanje knjiga. Ovo mi je bilo odvratno; puno boli i briga, a ja opet nastavljam da živim tako.

Moj razum je prihvatao da je život nešto nerazumno. Da nema uzvišenijeg uma, - da li ga ima ili nema ničim se ne može dokazati – um bi onda, po meni, značio moj život. Da nema uma, ja mislim da ne bi bilo ni života. Ali, ako je ovaj um razlog življenja, kako se onda može poricati život? Ili obrnuto, da nije života, ne bih imao ni razuma; razum je proizvod življenja. Život je sve. Razum je plod življenja, a ovaj razum poriče ovaj život. Osjećam da ovdje nešto nije uredu.

Nije toliko nerazumno smatrati da je život prazan. Ova ideja se javljala još od najstarijih vremena; čak i od najobičnijih ljudi. Ali su ljudi i dalje živjeli i još žive. Kako god bilo, ali svako i dalje nastavlja da živi i ne sumnja ni za trenutak u podudarnost života i razuma.

Znanje koje sam stekao pokazalo mi je da je sve živo i neživo što postoji na ovom svijetu krajnje poučno; osim što je moja situacija jako blesava. Ovi glupaci, velika većina ljudi, živi a da ne zna ni najmanju stvar o strukturi svih živih i neživih bića na ovom svijetu. Međutim, na kraju, ovi ljudi su živjeli i vjerovali da su svoje živote uredili krajnje razumno.

Sva ova razmišljanja su mi nametala pitanje: «A šta ako ima stvari koje još ne znam?» Eto, i u neznanju se isto tako odvija. Neznanje će se uvijek postavljati isto, a ako se pojavi nešto nepoznato, reći će da to nije ništa. Ustvari, čovječanstvo je jedna cjelina; svi ljudi koji su živjeli i žive ponašaju se kao da shvataju značenje života. Jer, da ga ne razumiju, ne bi ga mogli živjeti.

Kolika god bila naša saznanja, to opet nije bilo dovoljno da naučimo o smislu života. Svi živući ljudi, milioni ljudi, uopće nemaju sumnje u značenje života.

Svi ljudi svjesni faktora koji i meni potvrđuju da je život prazan i besmislen, od najstarijih vremena pa sve do danas opet žive uprkos tome i životu daju novi smisao.

Sve u meni i u mom okruženju, sve što ima materijalnog i nematerijalnog, sve je plod njihovog saznanja o životu. Ono čime moj um nad životom pravi prosudbe i baca prokletstvo ne dolazi od mene nego od njih. Ja sam se rodio, stasao i odrastao. Oni su izvukli rudu na površinu zemlje i koristili je, podredili šumu, uveli krave i konje u domaćinstvo, počeli da siju, naučili zajedno da žive, uveli zdrav oblik života, učinili da i ja sam razmišljam, govorim, pišem. Moja ishrana, odjeća, učenje, sve je to zahvaljujući njima. Ja koji sam njihovo djelo, razmišljajući njihovim razmišljanjem i riječima, kažem

im da je ovo sve prazno i besmisleno. «Ovdje nešto nije uredu», govorio sam sam sebi. Ali, šta je to što nije uredu, e to, to nisam mogao da nađem.

Kad bih pogledao u uzak krug ljudi u mojoj blizini, vidio bih jako puno ljudi koji ne razumiju to pitanje. Ljudi, pak, koji su razumjeli pitanje ili nastojali da razumiju, ušutkivali su to u opijanju životom. S druge strane, oni koji su razumjeli i koji su okončavali sa svojim životom, koliko god se trudili da pobjegnu, na kraju su postajali oni koji razumiju, ali koji pokazuju slabost da nastave život u besmislu. I ja sam živio u zabludi učenih, bogatih, sebičnih ljudi u uskom okruženju čijim sam dijelom bio. Milioni ljudi koji su nekad živjeli i koji sad žive, kao da više i nisu ljudi, nego jedna vrsta životinje.

Jedinstvo s Bogom

Spoznaja do koje dopiru obrazovani ljudi studiranjem, dakle, putem zdravog razuma, ide ka poricanju smisla života. Što se tiče velikog dijela čovječanstva, njihovo gledište se ne oslanja na razum. Znanje, pak, koje se ne oslanja na razum, jeste vjerovanje; vjerovanje za koje sam vjerovao da treba odbiti; vjera u jednog ili trojnog Boga, u to da je svijet stvoren u šest dana, u demona, u anđele, u sve što ne bih mogao prihvatiti dok ne izgubim razum.

Stanje u kojem sam se nalazio budilo mi je sumnju. Znao sam da, prateći pravac spoznaje oslonjene na razum, ne bih ništa pronašao osim negacije života. Rezultat spoznaje razumom je i ovo: život je jedna nevolja i ljudi to znaju. Ne živjeti, to je u rukama ljudi. Međutim, oni su živjeli prije, a žive i danas. Pa i ja, iako sam znao da je život jedna besmislenost, nevolja, ipak sam živio i sad živim. Trebalo je sebe da oslobodim razuma da bih shvatio značenje života; od razuma koji nije mogao da egzistira bez tog smisla. Najbolji rezultat koji može proizići iz vjerovanja jeste upravo to.

Uporedo sa zbrkom u koju sam dopao, preda mnom su se otvarala dva puta: ili ono što sam smatrao sklonim razumu nije bilo sklono razumu, ili ono što sam smatrao besmislenim i nije bilo besmisleno. Tako sam počeo da pratim razvoj spoznaje razumom.

Prateći razvoj spoznaje na osnovu razuma i nadzirući njegove rezultate konstatovao sam da su rezultati do kojih se došlo potpuno tačni. Zaključak da je život jedno ništavilo neizbježivo se pojavio preda mnom. Zašto da živim? Šta će se pojaviti od stvarnosti i besmrtnosti iz mog uništenog življenja nalik na sjenku? Kakav je smisao mog smrtnog postojanja u ovom besmrtnom svijetu? Da bih odgovorio na ovakva pitanja, počeo sam da istražujem život.

To što ću riješiti sva pitanja nije mi garantovalo to da ću razumjeti ono što sam preživio. Koliko god moje pitanje na prvi pogled izgledalo prosto, ono je podrazumijevalo tumačenje smrtnog putem besmrtnog ili obrnuto. Ovo drugačije ne bih mogao ni da uradim, pošto nije bilo ničega drugog što bi se i moglo uraditi. Zbog toga je rezultat do kojeg bih stigao trebalo da bude: «Snaga je snaga, beskraj je beskraj, ništavilo je ništavilo.» do nekog drugog rezultat nisam mogao doći. Kako god da sam postavio pitanje: «Kako bi to trebalo da uradim?», odgovor bi bio: «Prema Božijim zakonima!» «A šta će proizići iz mog sadašnjeg života?» «Beskrajna patnja ili beskrajna sreća.» «Šta je smisao nepropadanja smrti?» «Susret sa vječitim Bogom, džennet.» Došao sam u situaciju da silom prihvatim ovo: pored spoznaje razumom koja je do tad po meni bila

jedina i isključiva, cijelo čovječanstvo ima i spoznaju van razuma. Ta spoznaja je vjerovanje je dar stvaraoca koji daje mogućnost čovjeku da živi i nastavi svoje bivstvovanje.

Kakvo god je bilo do tog dana za mene to cijelo vanrazumsko vjerovanje, takvo je ostalo; ja sam, međutim, bio primoran da ga prihvatim. Jer, samo je ono dalo odgovore na pitanja koje je čovječanstvo postavljalo u vezi sa životom i na kraju, pružalo mogućnost da se živi.

Spoznaja razumom me je potakla da prihvatim da je život i jedna besmislenost; moj život je stao, ukočio se, a mene je obuzela želja da ga uništim. Gledao sam ljude, cijelo čovječanstvo i vidio da ljudi žive. Čak su povrh toga tvrdili i da znaju šta je smisao života. Pogledao sam onda prema sebi i vidio da sam i sam živio dok nisam našao odgovore na pitanja o smislu života. Kao i drugim ljudima, i meni je mogućnost življenja i smisao života dala vjera.

Istu stvar sam primjećivao i kod ljudi sa drugih podneblja, kod mojih savremenika i umrlih. Još od ljudskih prapočetaka, svugdje gdje je bilo života, vjera je davala mogućnost i želju za življenjem. Vjera je u svojim osnovnim crtama svugdje ista.

«Treba pronaći Boga»

Svaki odgovor koji je vjera dala, kakav god i kome god ga dala, priključuje značenje vječnosti smrtnom postojanju čovjeka; značenje koje ne prestaje mukama, žrtvama i smrću. To znači da se smisao i mogućnost življenja može pronaći samo u vjerovanju. Dobro, šta je onda vjerovanje? Shvatio sam da vjera nije samo izlazak na vidjelo nevidljivih bića, samo objava. (Ovo je tek jedna od definicija karakteristika vjerovanja.) Čovjek nema relaciju sa Bogom. (Prvo treba vjerovati, pa tek onda upoznati Boga. Znači, nema vjerovanja posredstvom Boga.) Prihvatanje vjere većinom se shvata kao prihvatanje relacije čovjeka sa Bogom i prihvatanje onoga što je čovjeku rečeno. Tako je vjerovanje onda učenje o smislu ili življenju čovjeka. Onda je to ono što čini da život traje, negirajući vlastito postojanje čovjeka. Vjera je snaga života. Ako čovjek živi, onda i vjeruje. Da ne vjeruje kako mu je zapovijeđeno da živi, tada ne bi ni živio. Ako čovjek shvata da je smrtno tek jedna sjenka, onda je prinuđen vjerovati u beskrajno. Jer, ne može se živjeti bez vjere. Grozim se danas kad se sjetim kako su počinjale i kako su se odvijale te rasprave o unutarnjem. Da bi čovjek mogao da živi, on treba ili da ne vidi beskrajno, ili da dođe do nekih odgovora. Ja sam imao ovakav jedan odgovor, ali nisam osjećao potrebu za njim dok sam vjerovao u smrtno. Kad sam htio da to pojmim razumom, sva pojašnjenja koja su do tad prolazila jednostavno su nestala pred svjetlom uma i došlo je vrijeme da prestanem vjerovati u smrtno. Oslanjajući se na razumom utemeljene osnove stvari koje sam poznavao, počeo sam da tražim objašnjenje koje će mi moći dati smisao života. Ali, nije bilo moguće naći objašnjenje; došao sam do istog zaključka kao i najprobraniji i najučeniji umovi čovječanstva:

Šta sam učinio tražeći odgovor u iskustvenom znanju?

Želio sam da saznam razlog našeg postojanja i istraživao sam sve oko sebe s tim ciljem. Naučio sam jako puno stvari o različitim temama, ali nisam mogao da iznađem ništa od onoga šta sam smatrao suštinski neophodnim.

Što se tiče mog traženja odgovora u filozofiji, studirao sam strukturu razmišljanja svih onih koji su bili u istoj situaciji kao ja, koji nisu mogli pronaći odgovor na pitanje razloga življenja. Naravno da tako nisam mogao da naučim ništa više od onog šta sam znao, to jest, onog da čovjek ništa ne zna.

«Šta sam ja»

Odgovor: «Jedan smrtni djelić.»

Eto, u ovim riječima je sav problem.

Ovo jednostavno pitanje koje bi se omaklo sa usta svakom oštroumnom djetetu, ljudi su postavljali sebi uvijek iznova, kao da nikad prije nije isto pitano.

Ovo pitanje su ljudi postavljali i istraživali od prvog trenutka postojanja. Od najstarijih vremena, od samog početka je bilo jasno da za rješenje ovog pitanja nije bilo dovoljno procjenjivati smrtno sa smrtnim i vječito sa vječitim. Čovječanstvo, od momenta stvaranja do danas, istražuje vezu smrtnog i vječitog i to pretače u riječi.

Prođimo logičkim straživanjem kroz sve te pojmove koji u sebi sadržavaju značenje života i odnos smrtnog spram vječitog – Bog, nezavisnost, dobrota i sl. Ovi pojmovi ne bude kritiku razuma. Da nije tako zastrašujuće, zar ne bi bilo jako smiješno i djetinjasto obmanjivati se gordošću i mirom? Poput djece koja rastave sat, pokvare opruge, igraju se kao igračkom, a onda se zbunjeno pitaju: «Zašto sat više ne radi?»

Pitanje odnosa prolaznog i beskrajnog ne može se izbjeći i jako je važno. Isto je i sa pitanjem života, mogućnosti življenja. Ovo jedino pitanje koje nalazimo svugdje, uvijek i kod svih naroda, - rezultat je vremena u kojem su ljudi trošili svoje živote; pitanje toliko teško da sličnog se pronaći ne može – pitanje koje je svakom jasno, a na koje ne možemo naći odgovor, neodgovorno zaobilazimo da ga ponovo postavimo. Pojam vječitog Boga, svetosti duha, svetosti ljudskog, sjedinjavanje ljudskog sa božijim, kakvoće duše i ljudskih predstava o temi dobrog i lošeg, sve to su pojmovi koji su se pojavili maglovitoj beskrajnosti ljudske misli. Da nije toga, ne bi bilo ni samog života.

Ostavljajući po strani sva ova ljudska razmišljanja, želio sam da postavim sve iznova prema svojim idejama. Tako sam razmišljao u to vrijeme. Temelji ovih ideja su uostalom već bili u meni. Na kraju sam razumio slijedeće: u odgovorima koje pruža vjera skrivene su najdublje spoznaje ljudi i ja nemam pravo da ih poričem oslanjajući se na razum. Ovi odgovori samo i jedino odgovaraju na pitanje života.

Ne mogu da prihvatim hrišćanstvo

Najzad, bio sam spreman da prigrlim vjeru. Međutim, to mi nije davalo mir. Da bih prihvatio vjeru, od nje sam želio da ju mozak ne poriče, da ne bude laž. Počeo sam da istražujem po svetim knjigama budizma i islama; prije svega sam istražiavo hrišćanstvo, počevši od svetih tekstova i vjernika koji su živjeli u mom okruženju.

Prirodno da sam se prije svega uputio vjernicima u svojoj okolini. Nakon njih, obratio sam se onim koji su bili okvalifikovani kao učenjaci, pravoslavni svećenici, popovi, stariji, pravoslavni svećenici novog kova, pa čak i novi hrišćani; onima koji su govorili da su «sreća i spas duše u vjeri». Družio sam se sa ovim ljudima i ispitivao u čemu se sastoji njihovo vjerovanje u kojem su vidjeli smisao života.

Iako sam se slagao sa onim što mi je moglo pasti na pamet i ostajao daleko od bilo kakvog sukoba mentaliteta, nisam mogao da prihvatim vjeru ovih ljudi. Ne samo da mi

ono što su oni kvalificirali i prihvatali kao vjerovanje nije davalo objašnjenja, nego sam čak vidio da je to jedna vrsta negiranja značenja života. Da bi mi odgovorili na pitanje življenja koje me je dovelo do vjere, oni se nisu vezali za svoje vjerovanje; naprotiv, pristajali su uz ciljeve i meni strana vjerovanja.

Nisam mogao da zaboravim bolan osjećaj da se vraćam u staro beznađe, sumnju, osjećaj koji bi uslijedio nakon nade koja me je ispunjavala pri svakom susretu sa ovim ljudima.

Koliko god bi mi detaljno objašnjavali svoja vjerska učenja, tako sam dobro upoznavao zbrku koju su imali u glavi, da sam gubio svaku nadu da ću u njihovim vjerovanjima pronaći odgovore na pitanje smisla života. Ono što mi je bilo mrsko, nije bio problem što su mi se u njihovim tumačenjima vjerskih učenja miješale beskorisne i nelogične stvari sa bližom stvarnošću; iritiralo me je to što su i ovi ljudi živjeli kao i ja. Jedina razlika između mene i njih je bila to što oni nisu živjeli uopć prema principima na koje su ukazivali njihove vjerske doktrine. Vidio sam jasno da su i oni griješili i da su posve jednako kao i ja znali samo za jedno značenje života: živjeti život dokle traje i uzeti sve do čega ruka dopre. Ovo sam sasvim dobro shvatio. Da su imali mentalitet koji će negirati strah od napuštenosti, boli i smrti, ne bi se bojali svega toga. Najzad, svi ljudi i vjernici u mom okruženju su živjeli isto, u ugodi i bogatstvu. Nastojali su da razviju svoje poslove i sačuvaju ih, bojali se napuštenosti, bolesti i smrti, i živjeli isto kao i ja, i svi drugi ljudi koji nisu vjerovali. Čak i ako nisu bili lošiji od nevjernika, podmirujući svoja htijenja oni su živjeli bar jednako loše kao oni. Nijedan način gledanja nije me mogao uvjeriti u ispravnost njihovog vjerovanja. Meni su trebali njihovi jasni postupci koji će pokazati da gaje osjećaje života koji neće priznavati strah od nemaštine, bolesti i smrti; samo takvo ponašanje bi me moglo uvjeriti u njihovu iskrenost. Ja, međutim, kod vjernika u svom okruženju to nisam vidio. Zanimljivo je da sam ovakvo ponašanje vidio baš kod ljudi za koje se u mojoj okolini govorilo da su najveći bezvjernici.

Na ovaj način neke stvari su mi postale jasnije. Vjera ovih ljudi nije bila vjera koju sam tražio. Njihovo vjerovanje nije bila vjera, nego tek jedno od epikurejskih uživanja života. Shvatio sam da ta vjera nije pružala utjehu čovjeku; možda je samo mogla koristiti nekom ko se kajao na samrtnoj postelji. Ona, međutim, nije bila od koristi većini ljudi; nije mogla da bude od koristi ljudima koji su stvoreni da bi živjeli uz osjećaj da svi treba da žive, a ne da bi uživali i prisvajali tuđi rad.

Milijarde ljudi koji nastoje da daju smisao životu prinuđeni su da imaju istinski osjećaj vjerovanja i znanja o vjeri.

Pitanje: «Šta je smisao vjere?» i odgovor: «Briga!» posve su na mjestu. Ono što je pogrešno je slijedeće: odgovor koji se samo meni nametao, ja sam prenosio na život uopće. Sam sam sebe pitao: «Šta je smisao života?», i odgovarao: «Briga i besmisao!» Moj način života, život u razmaženosti, strasti i radosti, bio je doista loš i beznačajan. Zbog toga se odgovor: «Moj život je loš i besmislen» ne odnosi na život uopće nego isključivo na moj. Mnogo kasnije shvatit ću istinu koju sam našao u hrišćanstvu, da ljudi više vole mrak od svjetla, da je svjetlo odurno onima koji se bave mračnim poslovima, da se boje da na svjetlo ne izađe ono što su uradili i da zato ne idu prema svjetlu.

Istina je bila jasna i očita: «Da bi shvatili život, prije svega ne bi trebalo da život bude besmislen i loš.» Pojma nemam koliko sam dugo lutao ne uočavajući ovako jasnu istinu. Ako čovjek želi razmišljati i razgovarati o životu čovječanstva, onda mora razmišljati i razgovarati o životu ljudi, a ne životu nekolicine parazita. To je logično kao što je 2x2=4.

A ja to nisam mogao da vidim. Jer, da sam prihvatio da je 2x2=4, onda bih morao da prihvatim da ja nisam dobar. Za mene je osjećaj da sam dobar bio važniji i potrebniji nego to da je 2x2=4. Sad, međutim, nakon što sam počeo da volim dobre ljude i kad sam sebi postao odvratan, prihvatio sam istinu. Meni je najzad sve sinulo.

Dok leti, skuplja zrna i pravi gnijezdo, ptica čini da njen život traje. Kad vidim životne napore ptica, veseo sam zbog radosti koju oni osjećaju. Koza, zec, lav; pred svima njima su okolnosti života koje im nude mogućnost postojanja uz uslov ishrane, razmnožavanja i odgajanja mladih. Znam da, ako to rade, onda su sretni i njihovi životi u vlastitim okvirima su smisleni i logični. Dobro, šta da onda radi čovjek? I on je, posve isto kao i životinja, u životu prisiljen da se bori. Između njih ima samo jedna razlika: ako čovjek želi da život podredi samo sebi, onda je upropašten. Čovjek ne smije živjeti samo radi sebe nego radi svakog. Ako tako radi, onda je sretan i njegov život ima smisla.

Dobro, ali šta sam ja onda uradio za ovih trideset godina zrelog života do danas? Pustite borbu za druge, ja se čak ni za sebe nisam borio. Živio sam kao parazit i kad god bih se zapitao: «Šta je svrha življenja?» odgovorio bih sebi: «Nema je!»

Život na ovom svijetu realizira se prema htijenju. Neko je sa postojanjem svijeta i našim životima napravio sebi svojstveno djelo. Ako želimo da dobijemo nadu da ćemo shvatiti smisao tog htijenja, primorani smo prije svega ispuniti zahtjeve, ono što se od nas traži. Ako ne uradim ono što se traži od mene, onda ne mogu shvatiti nikad ono šta se traži od mene u ovoj situaciji. Shodno tome, ne mogu da razumijem šta god da se traži od svih nas, od cijelog čovječanstva.

Traženje Boga

Način gledanja koji čovjeka sa razumom stečenim spoznajama vodi ka zabludama, meni je pomogao da ne padnem u grešku neplodnih razmišljanja. To što sam bio siguran da se spoznaja istine može naći samo na životnom putu, izazivala je sumnju u ispravnost mog življenja. Put koji me je vodio spasu bilo je moje poimanje sebe kao centra i smatranje da je samo to istinsko življenje. Shvatio sam da - ako želim razumjeti život i njegov smisao, ako ne želim živjeti životom parazita nego istinski život, - onda prvo moram razumjeti smisao koje mu pridaju ljudi koji su uspjeli da raspoznaju istinu, potom se sjediniti s tim životom i istražiti ga.

Tačno u to vrijeme desilo mi se nešto zanimljivo. Te godine kad mi je na um pala misao: «Da jednim metkom ili nečim slično završim sa životom?», srce mi je izgaralo u nekom osjećaju tuge zbog misli o kojima govorim. Ako bi trebalo dati ime tom osjećaju, mogao bih ga nazvati «potragom za Bogom». Ovo ponavljam sa najdubljim uvjerenjem: ova potraga za Bogom nije bila potraga mislima nego osjećajima. To je bio jedan osjećaj straha, napuštenosti, samoće; osjećaj nade i očekivanja jasne ili nepoznate pomoći, u sred kosmosa. Prilično sam bio uvjeren da je nemoguće dokazati postojanje Boga. Jer, Kant je dokazao da je to nemoguće potvrditi i ja sam to tako shvatao. A ipak, ja sam uprkos svemu tražio Boga i nadao se da ću ga naći. Nisam odustajao ni od uobičajene molitve tom Bogu kojeg sam tražio i kojeg nisam mogao da nađem. Nekad bih sabirao i procjenjivao činjenice o nemogućnosti dokazivanja postojanja Boga što su zastupali Kant i Šopenhauer, a nekad bih nastojao da ih pobijem. Razmišljao sam o tom kako nema uzroka tome, mislene kategorije kao što su prostor i vrijeme. Ako ja postojim, jedini razlog za to je ono što se naziva Bog. Ostajao sam pri ovoj ideji i nastojao svim

sposobnostima svog bića da doprem do spoznaje tog uzroka. Čim sam dopreo do spoznaje da postoji sila čijim htijenjem postojimo, osjetio sam mogućnost života. Ipak sam nastavio da se pitam: «Šta je taj uzrok, ta snaga? Šta bi trebalo da mislim o njoj i kako bi trebalo da se ponašam spram onog što nazivam Bogom?» Na sva ova pitanja koja sam si postavljao ništa mi nije padalo na pamet osim poznatih odgovora: «On je onaj Koji stvara, Koji oživljava.»

Ovi odgovori me nisu zadovoljili. Osjetio sam da gubim ono što mi je potrebno da bih živio. Dušu mi je obuzeo strah i počeo sam da se molim onom što sam tražio, molio sam da mi pomogne. Moleći, shvatio sam da on mene ne sluša. Moje srce je bilo puno sumnje u postojanje Boga. Onda sam ponovo molio: «Molim te, smiluj se na mene, spasi me! Molim te, Bože, pokaži mi put!» Međutim, na mene se niko nije smilovao i ja sam osjećao da moj život staje.

Sa različitih tačaka sam to posmatrao i uvijek sam dolazio do istog zaključka: nisam mogao da dođem na ovaj svijet bez razloga i smisla. Nisam mogao ni da budem ptica koja je ispala iz gnijezda pa nemoćno leži na leđima, kao što sam se osjećao u toj situaciji. Čak i da je tako, jadna ptica koja je ispala iz gnijezda i ostala ležeći, pjevala bi u visokoj travi. Pa pjevao sam i ja; pa znao sam da me je moja majka nosila pod srcem, hranila i voljela. Gdje je ta majka? Ako sam se rodio, pa ko me je rodio? Pa ne mogu skrivati od sebe da me je na svijet donio neko ko me voli! Dobro, ko je taj neko? Opet Bog.

«Nisam mogao bez razloga doći na ovaj svijet»

On je znao za moje traženje, vidio je moj očaj i moje sukobe. «On postoji!» rekao sam sam sebi i bilo je dovoljno da to prihvatim. U meni se probudio život i ja sam osjetio da postojim, osjetio sam radost. Međutim, nakon kratkog vremena, izgubio sam interes za ideju prihvatanja Božijeg postojanja. Preda mnom je bio Bog, stvoritelj koji nam je poslao svog sina spasitelja u tri različita oblika. Bog koji se odvojio od ovog svijeta i od mene, poput komadića leda se istopio pred mojim očima i na kraju je ostalo samo ništavilo. Ponovo sam osjetio kako se suši izvorište mog života. Ponovo me je obuzela sumnja i onaj ružni osjećaj: osjećaj da nema izlaza osim smrti. Ali, najgore je bilo to što sam osjećao da nisam u stanju da to prevaziđem.

Jako se dobro sjećam, bilo je proljeće i bio sam sam u šumi. Osluškivao sam glasove šume. Slušao sam i razmišljao samo o jednom. Uostalom, posljednje tri godine sam razmišljao samo o jednoj istoj stvari. Ponovo sam tražio Boga.

«Dobro, nema Boga!», rekao sam sebi. Moja snaga vizije nije davala ništa niti je bilo nečega stvarnog kao što je moj život. Niko, ništa niti ikakvo čudo nije moglo to da dokaže. Jer, čuda su suprotna logici i proizvodu snage moje vizije. «A pojam stvoritelja kojeg ja tražim? Otkud taj pojam?», zapitao sam se. Uporedo sa ovom pomisli u meni se počela buditi životna radost. Sve oko mene je dobilo snagu i smisao života. Opet, međutim, ova radost ne potraja dugo. Razum je nastavljao da umuje: s jedne strane govorio sam sebi »Ideja Boga nije Bog!», a onda bih rekao «Ideja je nešto što se odvija u meni. Ideja Boga je nešto što budim, ali ne mogu da probudim u sebi. Ja tražim nešto bez

čega nema života.» sad je sve u meni i oko mene ponovo zamiralo i ponovo sam htio da se ubijem.

Najzad sam sebe ispitao i zagledao šta se to sve u meni zbiva. Sjetio sam se na stotinu prilika za smrt i oživljenje. Shvatio sam da sam živio samo u vjerovanju u Boga. Dovoljno je bivalo da razmišljam o Bogu i odmah bih oživio. Kad bih zaboravio na Njega, kad bih uznevjerovao u Njega, i moj život je propadao. Šta je to oživljavanje i umiranje života? Kad bih gubio vjeru u postojanje Boga kao da bi pucale i moje veze sa životom. Da se nisam nadao, makar malo, da ću naći Boga, odavno bih završio sa životom. Ali ja sam živio. Kad sam Ga osjećao i kad sam Ga tražio, ja sam živio. Znači, On postoji. On je nešto bez Čega nema života. Spoznati Boga i živjeti je jedno te isto. Bog je život. I ako si živio tražeći Boga, života nema bez Boga.»

Sve u meni i oko mene je sinulo, jače nego ikada prije, i ta svjetlost me nije napustila dok sam živ. Na taj način sam se spasio samoubistva, a kad i kako se odigrala ta promjena u meni objasniti nisam mogao. Kako god se u meni neopaženo i polahko gubila želja za životom, a ja osjećao nemogućnost življenja, stagnaciju i potrebu za samoubistvom, na isti način se u mene počela polahko vraćati snaga života. Ona meni nije bila nova, to je najstarija snaga koju sam osjećao u prvim danima života. Sa svakog gledišta, vratio sam se nazad, prema najstarijem, prema shvatanju iz dječačkih i mladalačkih dana, to jest, vratio sam se vjerovanju koje me je činilo bivstvujućim, od mene zahtijevalo nešto. Vratio sam se ideji da mi jedini i osnovni cilj življenja bude da budem dobar i u velikom skladu sa očekivanjem. Vratio sam se ideji da objašnjenje ovog htijenja nađem u onom što je cijelo čovječanstvo u meni nepoznatoj i dalekoj prošlosti uređivalo po svom zakonu. Ukratko, vratio sam se vjeri u Boga, moralnom usavršavanju i tradiciji koja sačuvala smisao života. Samo je nešto bilo drugačije: u ono vrijeme sam sve ovo nesvjesno prihvatao; sad, pak, primjećujem da više ne bih mogao živjeti bez toga.

Sve ovo što sam prošao ovako mogu da objasnim: Kad je bilo, ne znam; na nekoj obali, ko zna kojoj, mene su posjeli u čamac i onda ga okrenuli prema suprotnoj obali. U ruke su mi gurnuli vesla i ostavili me samog. Veslao sam koliko god sam mogao i napredovao. Ali, kako sam ja išao naprijed, tako je struja koja me je nosila na meni nepoznato mjesto, postajala sve brža. Ne primjećujući, udaljavao sam se od cilja do kojeg je trebalo da stignem. Vidio sam da oko mene ima jako puno veslača koje je ponijela struja. Dok su jedni nastavljali i dalje da veslaju, drugi su odavno već bili pobacali vesla. Ogromni čamci, lađe, bili su puni ljudi. Dok su jedni nastojali da idu protiv struje, drugi su joj se prepustili. Dok sam ja, s jedne strane napredujući, s druge gledajući putnike koji su ostajali u vodi, zaboravio sam na pravac koji mi je pokazan. Tačno na sredini vode, u metežu razasutih čamaca i lađa, ja sam sasvim bio izgubio pravac. Dok sam spuštao niz vodu, svuda oko mene su prolazili jedrenjaci, lađe, čamci na vesla, sa kojih su se čuli radosni pobjednički povici mornara koji su mi dobacivali da nema drugog pravca. Vjerovao sam im i zajedno s njima išao dalje. Otišao sam tako daleko daleko. Tako daleko sam otišao da odjednom više nisam mogao da čujem ništa osim brzog šuma vode u kojoj sam se izgubio. Vidio sam čamce kako se tu raspadaju. Od užasa zbog svega što sam tu vidio i preživio, došao sam sebi. Dugo nisam mogao da shvatim šta mi je bilo. Ispred sebe sam vidio samo ništavilo kojem sam jurio i koje me je uplašilo, nisam nigdje vidio spasa. Nisam znao šta bi trebalo da uradim. Tad sam pogledao unazad i vidio bezbroj čamaca. Tvrdoglavo, uporno se boreći, prelazili vodu. U tom trenu sam se sjetio vesala i pravca. Okrenuo sam nazad, uz vodu i počeo da čamac primičem suprotnoj obali.

Obala je bila Bog, pravac tradicija, a vesla sloboda koja mi je data. Vesla su mi data da bih dopreo do obale, da se spojim s Bogom.

ČETVRTO POGLAVLJE

DOKUMENTI

Originalno rusko izdanje Tolstojeve poslanice «Muhammedovi hadisi kojih nema u Kur'anu»

Knjiga sa sadržajem pisama razmijenjenih između porodice Vekilov i Tolstoja